

806 (2020-2021) – Nr. 3
ingediend op 17 maart 2022 (2021-2022)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Leefmilieu,
Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie
uitgebracht door Piet De Bruyn

over de conceptnota voor nieuwe regelgeving

van Steven Coenegrachts, Gwenny De Vroe, Bart Van Hulle,
Emmily Talpe, Bart Tommelein en Tom Ongena

over de aanpassing
van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening
met het oog op de 'pax naturae',
wat het driecompartimentenlandschap betreft

Samenstelling van de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie:

Voorzitter: Gwenny De Vroe.

Vaste leden:

Piet De Bruyn, Inez De Coninck, Andries Gryffroy, Freya Perdaens, Wilfried Vandaele;

Bart Claes, Leo Pieters, Sam Van Rooy;

Stijn De Roo, Tinne Rombouts;

Steven Coenegrachts, Gwenny De Vroe;

Staf Aerts, Mieke Schauvliege;

Bruno Tobback.

Plaatsvervangers:

Annick De Ridder, Marius Meremans, Joris Nachtergaele, Axel Ronse, Nadia Sminate;

Carmen Ryheul, Stefaan Sintobin, Wim Verheyden;

Robrecht Bothuyne, Brecht Warnez;

Bart Tommelein, Bart Van Hulle;

Johan Danen, Chris Steenwegen;

Hannes Anaf.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

INHOUD

I.	Uiteenzettingen door de sprekers	5
1.	Uiteenzetting door Myriam Dumortier, senior researcher Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek	5
1.1.	Voorstelling en inleiding	5
1.2.	Bespreking van de conceptnota	6
1.3.	Slot	9
2.	Gezamenlijke uiteenzetting door Lieven De Stoppeleire, agro- en natuurconsulent ABS, en Nick François, adviseur Natuur- en biodiversiteitsbeleid Boerenbond	10
3.	Uiteenzetting door Esmeralda Borgo, beleidsmedewerker BioForum ..	12
3.1.	De bufferzone	12
3.2.	Opbrengstverschillen	13
3.3.	Zone 3	14
3.4.	Ecosysteemdiensten	14
3.5.	Overige bedenkingen bij de conceptnota	15
4.	Uiteenzetting door Frederik Mollen, beleidsmedewerker Ruimte Natuurpunt	15
4.1.	Bespreking van de conceptnota	16
4.2.	'Systema naturae'	17
4.3.	Landbouwbeleid	17
4.4.	Slot	18
5.	Uiteenzetting door Mieke Nolf, beleidsmedewerker Ruimte Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning	18
5.1.	Bezorgdheid over de open ruimte	18
5.2.	Ruimtelijke visie op landbouw	19
5.3.	Gebiedsgerichte procesvoering	20
II.	Bespreking	21
1.	Vragen en opmerkingen van Steven Coenegrachts	21
2.	Vragen en opmerkingen van Mieke Schauvliege	22
3.	Vragen en opmerkingen van Leo Pieters	22
4.	Vragen en opmerkingen van Piet De Bruyn	23
5.	Vragen en opmerkingen van Tinne Rombouts	23
6.	Vragen en opmerkingen van Stijn De Roo	24
7.	Vragen en opmerkingen van Bruno Tobback	25

III. Antwoorden van de sprekers	25
1. Myriam Dumortier (INBO)	25
2. Peter Van Gossum (INBO)	27
3. Maurice Hoffmann (INBO)	27
4. Nick François (Boerenbond)	27
5. Lieven De Stoppeleire (ABS)	28
6. Esmeralda Borgo (BioForum)	29
7. Frederik Mollen (Natuurpunt)	30
8. Jos Ramaekers (Natuurpunt)	31
9. Mieke Nolf en Marjolijn Claeys (VRP)	32
IV. Aanvullende opmerkingen van de parlementsleden	34
Gebruikte afkortingen	35

Bijlagen: zie de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

Op 18 januari 2022 hield de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie een hoorzitting over de conceptnota voor nieuwe regelgeving over de aanpassing van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening met het oog op de 'pax naturae', wat het driecompartimentenlandschap betreft (*Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 806/1).

Voor de hoorzitting werden volgende sprekers uitgenodigd in de commissie:

- Myriam Dumortier, senior researcher, INBO;
- Maurice Hoffmann, administrateur-generaal, INBO;
- Peter Van Gossum, coördinator Beleidsevaluatie, INBO;
- Esmeralda Borgo, beleidsmedewerker, BioForum;
- Lieven De Stoppeleire, agro- en natuurconsulent, ABS;
- Nick François, adviseur Natuur- en biodiversiteitsbeleid, Boerenbond;
- Frederik Mollen, beleidsmedewerker Ruimte, Natuurpunt;
- Jos Ramaekers, diensthoofd Beleid, Natuurpunt;
- Mieke Nolf, beleidsmedewerker Ruimte, VRP;
- Marjolijn Claeys, bestuurder, VRP.

De bij de toelichtingen gebruikte presentaties zijn te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

(Deze vergadering werd als videoconferentie georganiseerd.)

I. Uiteenzettingen door de sprekers

1. Uiteenzetting door Myriam Dumortier, senior researcher Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

1.1. Voorstelling en inleiding

Myriam Dumortier vindt het een interessant onderwerp want de samenleving staat voor de grote uitdaging om landbouw en natuur dichterbij elkaar te brengen. Ze juicht dan ook toe dat er daarover een debat wordt gevoerd. Het is ook positief dat de conceptnota niet zwart-wit is, maar dat er ook een tussenzone zit tussen landbouw en natuur.

In 2019 heeft het INBO een position paper uitgewerkt met daarin een nieuwe prioriteit 'landbouw en biodiversiteit'. Dit programma wordt ondertussen uitgebouwd in drie luiken. Het eerste luik is monitoring van de biodiversiteit in het agrarisch gebied. Vooreerst wordt de bestaande vogelmonitoring in agrarisch gebied versterkt en uitgebreid met de monitoring van de haas. Het INBO zal meer aandacht besteden aan bestuivers en bodembiodiversiteit. Helaas stemmen de uitslagen van de monitoring meestal pessimistisch. INBO zoekt daarom ook actief naar oplossingen, onder meer met het tweede luik dat gaat over positieve landbouwpraktijken, bijvoorbeeld met de projecten Graanboeren met natuur en Stadslandbouw en stadsnatuur in Brussel. Beleidsondersteuning is het derde luik. Het INBO heeft daar ook projecten zoals het project Contracts 2.0 waarin innovatieve beheersovereenkomsten verkend worden. Een ander project verkent de gevolgen van het voedselsysteem voor de wereldwijde biodiversiteit.

De Natuurverkenning 2050 is een belangrijk document om dit debat te inspireren. Daarin definieert het INBO vier manieren om naar het landschap te kijken, met name:

- 'Culturele identiteit' is een benadering waarbij het bestaande cultuurhistorische landschap wordt behouden door er een nieuwe functie aan te geven.
- 'De natuur haar weg laten vinden' bestaat uit strikt gescheiden compartimenten: enerzijds grote natuurgebieden waar minder ruimte is voor de mens,

anderzijds intensieve landbouw. In het driecompartimentenmodel komt daar nog een bufferzone bij.

- 'De stroom van de economie benutten' zet kansen voor financiering in de verf.
- 'Samenwerken met natuur' draait om innovatie en intensieve samenwerking tussen mens en natuur.

Deze raamwerken om het landschap te bestuderen houden ook rekening met de toekomst van voedselzekerheid, de samenleving, de klimaatverandering, een gezonde leefomgeving en de circulariteit van natuurlijke hulpbronnen.

1.2. Bespreking van de conceptnota

Het doel van de conceptnota is om de open ruimte in drie zones uit te splitsen met behulp van een zogenaamde grondendeal. De systematische vergroting van natuur- en bosgebieden sluit aan bij de Europese biodiversiteitsstrategie. Het is evenwel niet duidelijk hoe de ecologische uitdagingen zullen worden opgelost via het driecompartimentenmodel. Helder cijfermateriaal ontbreekt.

1.2.1. *Natuur- en bosgebieden (zone 1)*

De auteurs van de conceptnota nemen zich voor om de natuur- en bosgebieden in oppervlakte te verdubbelen. Een eerste vraag is welke oppervlakte wordt verdubbeld: planologische groene bestemmingen of effectief natuurbeheer of iets anders? De oppervlakte in effectief natuurbeheer zou van 95.000 hectare naar 190.000 hectare gaan, met andere woorden van 7 procent naar 14 procent van Vlaanderen. De spreker herinnert eraan dat de Europese biodiversiteitsstrategie 30 procent vooropstelt.

Een tweede vraag is waar de nieuwe bos- en natuurgebieden zouden komen. 280.000 hectare aan biologisch waardevol gebied valt nog niet onder effectief natuurbeheer. Zal de overheid ook in dit gebied op zoek gaan naar extra oppervlakte voor natuur en bos? Alle huidige niet-agrarische activiteiten in landbouwgebied zouden in aanmerking komen als natuur- en bosgebied of als bufferzone rond die gebieden. Het gaat om 118.000 hectare (15 procent van het landbouwgebied), voornamelijk paardenweiden en tuinen.

De overzichtskaart van Vlaanderen van Natura 2000 en het Vlaams Ecologisch Netwerk laat zien hoe ernstig de versnippering van natuurgebied nu al is. Hoe gaat de overheid daarmee om? Hoe wordt erop toegezien dat natuur- en bosgebieden samenhangende gehelen zullen vormen?

Het bijeenprokkelen van biologisch waardevolle percelen zonder effectief natuurbeheer en agrarische percelen in niet-agrarisch gebruik leidt enkel tot de creatie van extra snippers. Voor het versterken van ecosysteemdiensten moet worden uitgegaan van ecologische systemen. Het is de spreker niet duidelijk hoe de verdeling in drie compartimenten zal gebeuren en hoe die zal bijdragen aan de versterking van de ecologische structuur.

In zone 1 zijn er kansen voor landbouw, maar enkel als die volledig in het teken van biodiversiteitsbehoud staat. Landbouw in functie van de natuur is een win-winsituatie, vindt de spreker. Ook de versmelting van groene bestemmingen is een goed denkspoor.

1.2.2. *De bufferzone (zone 2)*

In bufferzones met natuurvriendelijke landbouw rond natuur- en bosgebieden zouden volgens de conceptnota vormen van landbouw met beperkte impact op de omgeving kunnen worden bedreven, vervolgt Myriam Dumortier. Biolandbouw zou daarvan

een goed voorbeeld zijn. Het rendement per hectare zou niet het belangrijkste uitgangspunt zijn.

Het doel van de bufferzone wordt in de conceptnota niet duidelijk omschreven. Het INBO gaat ervan uit dat ze dient om de negatieve impact van intensieve landbouw op de natuur te milderen.

Een eerste vraag is hoe breed deze buffer moet zijn. Wat zou de totale oppervlakte zijn? Op vraag van de VLM heeft het INBO onlangs een advies voorbereid over de noodzakelijke oppervlakte van bufferzones.

Producten die op velden gebruikt worden, waaien soms weg. Men spreekt van meemesten en drift. Volgens de literatuur is een marge van tien meter aangewezen om dat directe effect op te vangen. Om een buffer van tien meter aan te brengen rond alle kwetsbare vegetatie in Vlaanderen, is 34.354 hectare nodig.

Wat atmosferische deposities betreft, zou een bufferstrook van tien kilometer de stikstofdeposities met 30 procent doen afnemen. Voor Vlaanderen zou zo'n bufferstrook echter zowat alle landbouwgebieden omvatten.

Een recent Duits onderzoek naar gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen in insecten in bufferstroken wees uit dat twee kilometer de geschikte breedte is voor bufferstroken tegen gewasbeschermingsmiddelen. Als buffergebieden daadwerkelijk die breedte zouden krijgen, omvatten ze 30 procent van de Duitse landbouwoppervlakte.

Een tweede vraag is of "beperkte impact op omgeving" per definitie spoort met "minder productie per hectare". Biolandbouw heeft minder negatieve impact op de omgeving en is gemiddeld minder productief dan de gangbare landbouw. Toch helt de balans in 10 procent van de gevallen over in het voordeel van de biolandbouw. Gangbare versus biolandbouw is geen zwart-witverhaal. De uitdaging is voldoende produceren en de impact op de omgeving beperken.

We moeten ook nadenken waarom biolandbouw gemiddeld minder productief is. De voorbije vijftig jaar richtten onderzoek en onderwijs zich volledig op de gangbare landbouw die ten koste gaat van het landbouwecosysteem. Pas sinds kort wordt ook biolandbouw onderzocht. Als je steeds in één optie investeert, is het logisch dat ze beter rendeert, betoogt de spreker.

Ook omdat landbouwecosystemen gedegradeerd zijn en omdat herstel tijd vergt, heeft biolandbouw het moeilijker. Biolandbouw streeft immers naar samenwerking met de natuur en die moet eerst herstellen. Metingen zijn bovendien gericht op monoculturen en op de korte termijn, niet op mengteelten en op de lange termijn. In gangbare landbouw kan op korte termijn veel geproduceerd worden. Die situatie kan echter niet op lange termijn blijven duren als de hoge productie ten koste gaat van het landbouwecosysteem en de bodem.

Het is ten slotte belangrijk om behalve de kwantiteit ook de kwaliteit van het voedsel te analyseren. Biologische landbouwproducten bevatten minder chemische stoffen en meer van bepaalde nutriënten dan producten uit de gangbare landbouw. Biolandbouw is absoluut niet minderwaardig, het heeft zijn eigen troeven.

Is het wel ethisch om biolandbouw te 'verbannen' naar zone 2, waar biologische landbouwpraktijken de taak krijgen om een buffer te vormen tussen natuur en de gangbare landbouw en dus om de schadelijke invloeden van intensieve landbouw op natuur op te vangen?

De conceptnota wijst beheersovereenkomsten, agromilieuklimaatmaatregelen, ecoregelingen, multifunctionele inrichtingen voor integraal waterbeheer, behoud

van landschappelijke kwaliteiten, beperkingen op de vrijheid van teeltkeuze in functie van de kwetsbaarheid van systemen enzovoort allemaal toe aan zone 2. Wat met de boeren in zone 3, als die instrumenten er niet beschikbaar zijn, vraagt de spreker zich af.

De spreker is voorstander van de uitbreiding van het concept agroforestry zoals voorzien in het Bosdecreet.

De auteurs van de conceptnota vragen om een indicatieve informatieve kaart met structureel aangetaste agrarische gebieden met weinig toekomstwaarde. Aan welke criteria moeten die gebieden voldoen? Heeft Vlaanderen zulke gebieden?

1.2.3. *Intensieve landbouw (zone 3)*

De conceptnota strekt ertoe om natuurverenigingen en andere sectoren te verhinderen om landbouwgrond in zone 3 te blijven opkopen. De overheid zou er geen bebossing mogen stimuleren. De spreker kan deze vraag begrijpen, maar dan moet de grond echt voor landbouwers beschikbaar zijn. Nu wordt er immers veel landbouwgrond opgekocht door investeerders en speculanten en wordt die gebruikt voor onder meer paarden en tuinen.

“De overheid beschermt de landbouwactiviteiten ten volle”, staat in de conceptnota. Waartegen moeten ze beschermd worden? Indien tegen niet-agrarische inname van de landbouwgrond of tegen klimaatextremen, dan is het een goede bepaling. De spreker maakt zich echter zorgen dat de activiteiten tegen duurzaamheidsregels ‘beschermd’ zouden worden.

In zone 3 wil men zoveel mogelijk produceren op zo weinig mogelijk oppervlakte. Maar kan de Vlaamse productiviteit nog hoger? Een vergelijking van de tarweproductie in Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk tussen 1961 en 2011 toont aan dat de stevige productiviteitsstijging die zich in tweede helft van de vorige eeuw aftekende, afgevlakt is rond de eeuwwisseling. Eén studie acht een beperkte toename nog mogelijk, zij het eerder in Oost- dan in West-Europa en op voorwaarde dat er nog meer stikstof aan de bodem wordt toegediend. Dat is niet de richting die het landbouwbeleid moet inslaan.

Daarentegen is productiviteitsdaling een reëel risico. De veerkracht van tarwevarianten tegen klimaatextremen is in Europa omgekeerd evenredig met hun productiviteit. De voorbije vijftig jaar zijn de oogstverliezen ten gevolge van klimaatextremen verdrievoudigd.

We mogen niet enkel op productiviteit focussen, maar op het voeden van de wereldbevolking. Jaarlijks gaat een derde van de wereldwijde voedselproductie verloren, terwijl 690 miljoen mensen ondervoed zijn en 2 miljard mensen een tekort aan micronutriënten hebben.

De Franse denktank Iddri heeft in 2018 onderzoek gedaan naar landbouw die voedt en zorg draagt voor de omgeving, met andere woorden landbouw die geen pesticiden of kunstmest gebruikt en geen veevoeder importeert. Zo’n landbouwmodel zou de voedselproductie in Europa met 35 procent en de uitstoot van broeikasgassen met 40 procent doen afnemen. Ondanks de productiviteitsdaling zou er ruim voldoende eten zijn voor alle Europeanen in 2050 en zouden we kunnen blijven exporteren. Ook voor de boer is dit landbouwtype voordeliger.

Productiviteitsverhoging mag niet ten koste gaan van de voedselkwaliteit. De voorbije tachtig jaar is de concentratie aan bepaalde mineralen in groenten en fruit maar liefst gehalveerd. Mogelijke oorzaken zijn de keuze voor bepaalde variëteiten,

industriële landbouwpraktijken, mycorrhizaverlies, verhoogde CO₂-concentraties enzovoort.

Op vijftig jaar tijd is de wereldbevolking verdubbeld en de vleesconsumptie vervijfvoudigd. De productie van dierlijke eiwitten is gemiddeld zes keer minder efficiënt dan de productie van plantaardige eiwitten. Het veranderende voedselpatroon ondermijnt met andere woorden de productiviteitsstijging en genereert bijkomende stikstof- of volksgezondheidsproblemen. Nadenken over de landbouw is nadenken over het hele voedingssysteem.

De veestapel moet in evenwicht worden gebracht met het landbouwsysteem, het lokale aanbod van veevoeder en de lokale mestbehoeften. Voor de circulaire landbouw blijft de veestapel belangrijk, aangezien vee onverteerbaar gras omzet in verteerbare dierlijke eiwitten en helpt bij het beheer van natuurgebieden.

In de conceptnota staat dat landbouwers in verschillende zones tegelijk actief kunnen zijn en dat het economisch aspect een noodzakelijk onderdeel van verduurzaming is. Het INBO is het daarmee eens. Een waardig inkomen voor landbouwers is essentieel.

Voorts pleiten de auteurs voor de herziening van de Pachtwet. Het INBO vraagt daarbij aandacht voor een bodempaspoort, zodat erop wordt toegezien dat de pachter de bodem minstens in gelijke toestand achterlaat.

De auteurs van de conceptnota vinden het niet wenselijk dat grondeigenaars voorwaarden kunnen opleggen aan landbouwers. Dat is een vreemde benadering, vindt de spreker. Eigenaars van goede landbouwgrond moeten pachters ertoe kunnen verplichten om de grond achteraf in even goede staat achter te laten.

1.3. Slot

Het beleid dient tegelijk zorg te dragen voor landbouwers, het landbouwecosysteem, de biodiversiteit, het klimaat en de volksgezondheid. Het volstaat niet om te kijken hoe de open ruimte tussen landbouw en natuur verdeeld moet worden. De open ruimte wordt ook geclaimd door verpaarding of vertuining. Kan dat gebruik van de open ruimte worden ingedamd om landbouw en natuur meer plaats te gunnen? In Frankrijk en Duitsland gelden maximumprijzen voor landbouwgrond en wordt het gebruik van die landbouwgrond gekoppeld aan een landbouwopleiding.

De veestapel moet kleiner, de productie van biobrandstof op landbouwgrond moet verlaagd worden, voedselverlies moet bestreden worden. Er zijn veel manieren om meer mensen te voeden zonder meer te produceren.

Niet alle extra natuurgebieden moeten op landbouwgrond worden ingericht. Ook woon- en overstromingsgebieden komen in aanmerking.

De Europese biodiversiteitsstrategie streeft naar 10 procent strikt beschermde natuur, een gebied dat deel uitmaakt van de vooropgestelde 30 procent beschermde natuur waarin wel ruimte voor landbouw is, maar dan in functie van natuur. In de Europese strategie is geen sprake van buffers, wel van corridors.

Als er niets wordt gedaan aan de tanende biodiversiteit, stevent de aarde af op een zesde uitstervingsgolf. Natuurgebieden uitbreiden en goed beheer helpt om het ergste te vermijden. Volwaardig herstel is pas mogelijk als aandacht voor natuurgebieden gepaard gaat met duurzame productie en consumptie. Het voedselsysteem moet getransformeerd worden.

2. Gezamenlijke uiteenzetting door Lieven De Stoppelleire, agro- en natuurconsulent ABS, en Nick François, adviseur Natuur- en biodiversiteitsbeleid Boerenbond

Nick François wil graag zijn waardering uitspreken voor de inspanningen van Open Vld om met de 'pax naturae' de tegenstellingen tussen landbouw en natuur te overstijgen. Voorstellen in deze zin waren de voorbije jaren eerder schaars.

De spreker is het volmondig eens met de bepalingen over de landbouwgordel (zone 3). De diverse landbouwsector heeft voldoende ruimte en zekerheid nodig. De primaire landbouw is namelijk onlosmakelijk verbonden met de voedingsindustrie, die met 150.000 jobs de grootste werkgever van Vlaanderen is.

Het voorstel om het aankoopbeleid van natuurverenigingen en andere actoren in de landbouwgordel stop te zetten en om bebossing in agrarisch gebied niet langer te stimuleren, is een grote stap vooruit om landbouwers meer toekomstperspectief en zekerheid te bieden.

Lieven De Stoppelleire sluit zich grotendeels aan bij de uitleg van Myriam Dumortier. De hertekening van de Vlaamse ruimtelijke ordening begint niet met een blanco blad. Het RSV is ongeveer een kwarteeuw oud. In een verstedelijkt Vlaanderen moeten beleidsmakers ervan uitgaan dat landbouw voornamelijk stadslandbouw wordt.

Natura 2000 toont aan hoe versnipperd natuur-, landbouw-, industrie- en woongebieden in Vlaanderen zijn. Iedere bestemming moet een plaats krijgen binnen de natuurdoelstellingen. Elk van die doelstellingen kan zinnig zijn, op voorwaarde dat het beleid dat eraan ten grondslag ligt consistent wordt gevoerd.

De noodzaak aan bufferzones is ondertussen bekend. In de huidige landbouwpraktijken en in het nieuwe landbouwbeleid dat op stapel staat, moeten heel wat randvoorwaarden worden vervuld. Er zouden ecoregelingen afgesloten kunnen worden om de bufferwerking te versterken, mocht de landbouw een impact hebben op bodem- en watersystemen.

Boerenbond en het ABS zijn zich terdege bewust van de uitdagingen in het natuur- en omgevingsbeleid. De organisaties werken al vijftientig jaar volop aan het juiste evenwicht op lokaal niveau. Het vergt werk om plaatselijke landbouwers ervan te overtuigen om mee te zoeken naar dat evenwicht.

Nick François wijst erop dat het RSV en de bijbehorende bos- en natuurdoelen al lang nagestreefd worden. In 2021 was 173.000 hectare bestemd als natuur- en bosgebied. Een verdubbeling komt neer op 350.000 hectare, veel meer dan de doelstelling die in het RSV opgenomen is. De compromissen die in dat plan vervat zitten, zijn al moeilijk genoeg. Het RSV dient dan ook de grondslag van het beleid te blijven vormen.

De ruimtelijke uitvoeringsplannen bieden een kans om planmatig te zoeken naar gebieden die zich lenen tot bijkomende bos- of natuurbestemmingen. In gebieden waar landbouw kan blijven, krijgen de landbouwers rechtszekerheid door hun grond nogmaals als agrarisch gebied te bestemmen. Steeds veranderende of aangescherpte natuurdoelstellingen creëren een knagende onzekerheid onder landbouwers.

Hoewel de AGNAS-processen lang duren, zijn ze nodig om alle noodzakelijke elementen voor een goed en consistent ruimtelijk beleid te kunnen bespreken. De landbouw-impact is daarbij het belangrijkste gegeven. Dankzij de prioritaire gebieden ligt de focus op de verwezenlijking van de Natura 2000-doelstellingen. De AGNAS-processen

zorgen voor bijkomende natuur- en bosbestemmingen. Sinds het RSV van kracht is, komt er elk jaar ongeveer 1000 hectare natuur- en bosgebied bij. Verdere natuuruitbreiding kan dus prima met de huidige instrumenten worden bewerkstelligd.

De spreker beaamt dat de landbouwsector in agrarisch gebied verdere inspanningen dient te leveren om de leefomgeving te verbeteren. De verduurzaming van de sector is al ingezet. De ammoniakuitstoot nam af met 31% in de periode 2000-2009. Tussen 1990 en 2016 slaagde de Vlaamse land- en tuinbouw erin zijn uitstoot van broeikasgassen met 18% te verminderen. Daarmee doet de landbouwsector het beter dan het Vlaamse gemiddelde. De spreker vraagt dat er met deze inspanningen rekening wordt gehouden tijdens de uitstippeling van het nieuwe beleid. Landbouwers moeten voldoende ondersteund worden om noodzakelijke inspanningen op bedrijfsniveau uit te voeren. Het VLIF zal dus verder uitgebouwd moeten worden.

Landbouwers moeten vrijwillig met beleidsinstrumenten aan de slag kunnen gaan om maatregelen te treffen met het oog op buffering of biodiversiteit. Beheersovereenkomsten, agromilieumaatregelen, ecoregelingen en niet-productieve investeringen zijn belangrijke tools die landbouwers op maat van hun eigen bedrijf kunnen inzetten.

Boerenbond hamert al een aantal jaar op de invoering van een statuut voor natuur in agrarisch gebied. Het statuut zou landbouwers ertoe kunnen aanzetten om natuur te creëren op een manier die hen meer rechtszekerheid biedt. Wanneer landbouwers nu goedbedoelde maatregelen nemen, komen die soms als een boemerang terug in hun gezicht wanneer ze een vergunning aanvragen of in het ruimtelijk beleid.

Met Boeren natuur Vlaanderen vzw doen het ABS en Boerenbond al lang inspanningen om landbouwers die zich in agrobeheergroepen verenigen, te motiveren om in beter waterbeheer en verhoogde koolstofopslag te investeren. Landbouwers en andere organisaties werken samen aan de creatie van een beter leefgebied voor verschillende diersoorten. De landbouwsector is dus niet volledig toegelegd op productie. Er zit schot in de zaak.

Lieven De Stoppeleire legt uit dat de conflictrelatie tussen landbouw en natuur tot stand komt door rechtsonzekerheid, maar nog vaker door gronddruk en een gevecht om oppervlakte. Toch is voor elke bestemming genoeg oppervlakte beschikbaar om alle doelstellingen waar te maken.

In het versnipperde Vlaanderen wordt de open ruimte ingepalmd door niet-natuurgerichte of niet-landbouwgerichte bestemmingen. Het agrarisch gebied moet beschermd worden zodat actieve landbouwers ervan kunnen gebruikmaken. De wetgeving ter zake kan een stuk strikter.

Ook de herinrichting van hoeves tot luxewooncomplexen met een tuin en een wei voor paarden creëert een grote gronddruk. Landbouwers zijn financieel meestal niet opgewassen tegen die residentialisering. Tegen deze praktijk had de overheid al lang moeten optreden, want nu zitten de landbouwers ingeklemd tussen zonevreemde activiteiten en de creatie van natuurgebieden.

De verharding moet een halt worden toegeroepen. Er bestaat een maatschappelijk algemeen belang om de open ruimte te vrijwaren voor echte agrarische activiteiten en de natuurdoelstellingen. De auteurs van de conceptnota geven zelf toe dat er meer inspanningen nodig zijn.

Hoe zullen actieve landbouwers toegang tot goede landbouwgronden die juridisch als dusdanig verankerd zijn, krijgen of behouden? De commissieleden dienen zich over deze vraag te beraden. Op lokaal niveau is het niet altijd gemakkelijk om verpaarding en vertuining tegen te gaan.

Vlaanderen ligt in een klimaatzone die toelaat om landbouwactiviteiten doelgericht te kiezen. Het maakt niet veel uit of die activiteiten groot, klein, gangbaar of biologisch zijn. Het is in ieders belang om de productieve landbouw in Vlaanderen in ere te houden. Landbouwers staan in voor de lokale voedselproductie. De spreker stelt het op prijs dat de conceptnota dat erkent, hoe summier ook.

Nick François is tevreden dat er wordt nagedacht over de ruimtelijke ordening en over hoe het conflict tussen landbouw- en natuurdoelen kan worden bijgelegd. Toch zijn het ABS en Boerenbond geen voorstander van nadere compartimentering. Vanwege de complexiteit en de versnippering van ruimtelijke bestemmingen lijkt die insteek weinig kans op slagen te hebben.

De huidige werkelijkheid moet de grondslag van toekomstig beleid uitmaken. Dat gaat gepaard met het behoud van de bestaande natuur- en bosdoelstellingen in het RSV en met het behalen van de Europese instandhoudingsdoelstellingen.

Het agrarisch gebied moet gevrijwaard worden voor de landbouwsector. De sector erkent de doelstellingen inzake natuur- en bosuitbreiding, maar de uitwerking daarvan moet planmatig verlopen. Alle betrokken partijen moeten overleggen. Natuuruitbreiding moet hoofdzakelijk in de groene bestemmingen uitgevoerd worden. Het aankoopbeleid van de overheid moet worden afgestemd op het ruimtebeleid, niet omgekeerd.

Lieven De Stoppelleire benadrukt dat de landbouw met veel sectorale wetgeving rekening moet houden: het MAP, het GLB, afstandsregels voor waterlopen enzovoort. De sector werkt dus zelf aan de buffering en zal op dat elan voortgaan als het nieuwe GLB eenmaal van kracht is. Hetzelfde geldt voor beheersovereenkomsten en de creatie van nestplaatsen.

De sector zal met wetenschappelijke instellingen bestuderen welke werkpunten er nog op tafel liggen en toezien op de afstemming van die inspanningen op de uiteenlopende landbouwverdienmodellen.

Landbouwers zijn trots op de natuur waaraan hun percelen rijk zijn. Om die 'boeren-natuur' te beschermen, moet een statuut voor natuur in agrarisch gebied worden ingevoerd. De boeren moeten er trots op blijven en mogen er zeker niet voor gestraft worden. Bestrafen omvormen tot belonen zal helpen om veel landbouwers positief bij het beleid te betrekken.

3. Uiteenzetting door Esmeralda Borgo, beleidsmedewerker BioForum

Esmeralda Borgo is blij dat de auteurs van de conceptnota een poging doen om een langetermijnbeleid uit te stippelen dat geworteld is in het heden.

3.1. De bufferzone

Het driecompartimentenmodel is niet nieuw maar afgeleid van het oude debat rond 'landsharing' en 'landsparing'. Dat model voorziet in een zo productief mogelijke landbouw die zo veel mogelijk ruimte voor natuur overlaat. De toevoeging van de bufferzone als derde compartiment is een stap in de goede richting, maar volstaat niet.

In Vlaanderen wordt het debat voornamelijk gevoerd door Wannes Keulemans en Olivier Honnay, leden van het Metaforum Voedsel, Landbouw en Natuur van de KU Leuven. Ze hameren stevast op de afbouw van de veestapel. Dit aspect komt niet aan bod in de 'pax naturae'.

"Zolang bestrijdingsmiddelen en vooral nutriënten door uit- en afspoeling en door atmosferische depositie in natuurlijke habitats terechtkomen, is ook biodiversiteitsbehoud

in ruimtelijk gescheiden natuurlijke habitats een bij voorbaat verloren zaak”, stelt Wannes Keulemans. Dat is volgens hem de reden waarom in de bufferzone de nadruk komt te liggen op biologische, extensieve of agro-ecologische landbouw. De biosector betreurt die benadering, aangezien ze neerbuigend is ten aanzien van het landbouwmodel dat zij voorstaat. Ook de biolandbouw krijgt immers te kampen met de negatieve gevolgen van de intensieve landbouw, in het bijzonder drift. Bovendien kunnen sommige pesticiden verdampen. Bijvoorbeeld, de voorbije maanden ontving BioForum meerdere klachten over residu's van het pesticide prosulfocarb op boerenkool. Omdat het onmogelijk is om te achterhalen waar die residu's vandaan komen, kan de biolandbouwer in dat geval niemand aansprakelijk stellen. De milieuproblemen doen zich overal voor, niet enkel rond natuurgebieden.

Natuurgebieden zijn nodig om bepaalde zeldzame soorten te beschermen. Maar zeldzame soorten komen echter ook in landbouwgebied voor, en ook daar scoren ze vaak slecht. Er moeten dus ook inspanningen geleverd worden om zeldzame soorten in landbouwgebied te beschermen. Omdat geïsoleerde natuurgebieden kwetsbaar zijn, moeten ze met elkaar verbonden worden. De klimaatverandering scherpt die kwetsbaarheid verder aan.

3.2. Opbrengstverschillen

Men verwijst steevast naar een onderzoek uit 2012 om aan te tonen dat de opbrengst van biolandbouw gemiddeld 25 procent lager ligt. Wie meer in detail kijkt naar die studie, stelt vast dat het verschil anders is van teelt tot teelt. Stikstofbindende gewassen zoals de vlinderbloemigen laten een kleiner opbrengstverschil optekenen. Hetzelfde geldt voor meerjarige gewassen. Stikstofbemesting is volgens de auteurs van het onderzoek de 'beperkende' factor in de biologische productie. Maar stikstof is net één van de problemen waar de landbouw mee kampt, en waarvoor beperkende maatregelen nodig zijn. Denk aan PAS, MAP. Daarom is het net een voordeel dat de biologische landbouw zuiniger omspringt met stikstofbemesting.

Ook managementpraktijken en lokale groeiomstandigheden blijken belangrijk te zijn bij de vergelijking van opbrengsten. Op geïrrigeerde bodems is het opbrengstverschil groter, op bodems met enkel natuurlijke regenval is het verschil kleiner. Bij extreme weersomstandigheden doet bio het zelfs beter dan gangbare landbouw.

Zeer belangrijk bij de berekening is hoelang een boer al aan biologische landbouw doet. De bodem heeft namelijk tijd nodig om te herstellen na langdurige intensieve gangbare landbouw. Amerikaans vergelijkend onderzoek sinds 1981 wijst uit dat het opbrengstverschil verkleint naarmate de bodem langer volgens het biologische lastenboek wordt bewerkt. Tijdens droogteperiodes ligt de opbrengst van bodems die al lang voor biolandbouw worden gebruikt, zelfs 40 procent hoger dan de opbrengst van gangbare landbouw.

Daarom moet men voorzichtig zijn met conclusies van metastudies, die een reeks onderzoeken analyseren en er een gemiddelde uitspraak over doen. De realiteit is gevarieerder dan metastudies voorstellen. Bijvoorbeeld bedrijven die aan 'community supported agriculture' doen zijn meestal erg klein maar bijzonder productief. Die werkelijkheid komt in meta-analyses niet goed tot haar recht.

Metastudies vergelijken de opbrengstverschillen bovendien voor monoculturen van een bepaalde soort. In de praktijk blijkt dat mengsoorten goed scoren, bijvoorbeeld de analyse van grasland met meerdere soorten toont aan dat gediversifieerde systemen gemiddeld 15 procent meer opbrengen. Ook 'intercropping' en agroforestry zetten in op verhoogde diversiteit en leiden tot hogere opbrengsten. De uitspraak "Bio brengt minder op" is dan ook bijzonder kort door de bocht.

3.3. Zone 3

De spreker schaart zich volledig achter de vragen van Myriam Dumortier.

Wie de kaart met de gemiddelde nitraatconcentratie per afstroomzone vergelijkt met de intensiviteitskaart van groente- en fruitteelt, stelt verregaande parallellen vast. De ecologische draagkracht en de milieugebruiksruimte zijn beperkt, hoe efficiënt landbouwers ook produceren. Men moet rekening houden met de absolute milieuvervuiling. Wie enkel kijkt naar de milieu-impact per kilo product houdt geen rekening met de grenzen van de ecologische draagkracht. In Vlaanderen zitten we op die grenzen. Zo zal Vlaanderen steeds vaker met droogteperiodes te kampen krijgen. Het beschikbare water moet verdeeld worden onder allerlei vragers. Ook de gezondheidsrisico's van grote veestallen zijn een aanhoudend probleem.

De evolutie van het aandeel akkerbouwpercelen in Vlaanderen met een organische-koolstofpercentage gelijk aan of hoger dan de streefwaarde is onthutsend. Bij het begin van de metingen in 1989 vielen de resultaten nog wel mee, maar de situatie in 2019 was dramatisch. De Vlaamse bodems verdienen aandacht, niet alleen in natuur- en buffergebieden, maar ook in gebieden die in zone 3 zouden vallen. Ondanks de geleverde inspanningen worden de grenzen van de ecologische draagkracht stilaan bereikt.

In het tijdschrift Natuurfocus stelden de leden van het reeds vernoemde metaforum dat de productie centraal staat in de zone voor hoogproductieve landbouw. Ze erkenden echter ook dat die productie een basismilieukwaliteit moet garanderen. Dat is vandaag niet het geval. Het is daarbij opmerkelijk dat deze auteurs, ondanks hun kritiek op biologische landbouw, verwijzen naar maatregelen die eigen zijn aan biolandbouw, zoals gewasrotatie, organische bemesting of reductie van de bodembewerking.

3.4. Ecosysteemdiensten

Er is meer nodig dan voedsel produceren en zeldzame soorten beschermen. Dit debat over landsharing-landsparing en ook het driecompartimentenmodel beperkt zich daartoe, terwijl het landschap veel meer ecosysteemdiensten levert. Dat wordt ook wel erkend in de inleiding van de conceptnota: "Het ruimtelijk beleid moet garanderen dat ruimtelijke ontwikkelingen het vermogen van de ruimte om natuurlijke regulerende diensten te leveren, in stand te houden en te versterken." Dit wordt helaas niet verder uitgewerkt.

Schoon oppervlakte- en grondwater, een gezonde bodem, goede bodembiodiversiteit, voldoende koolstof in de bodem, gezonde lucht, koolstofopslag of insecten voor bestuiving zijn niet enkel in buffer- of natuurgebieden nodig, maar in heel Vlaanderen. Het landschap moet aantrekkelijk zijn voor de uitbouw van landschapstoerisme. Kortom: overall moet worden gestreefd naar de optimalisering van ecosysteemdiensten en dus niet enkel voedsel produceren of natuur beschermen.

Het driecompartimentenmodel is een stap vooruit ten opzichte van het model van landsharing en landsparing. Toch houdt het niet met alle ecosysteemdiensten rekening. De spreker pleit dan ook voor een divers en gelaagd landschap dat de optimalisering van ecosysteemdiensten als vertrekpunt gebruikt.

Zo ontstaan er meer dan drie compartimenten. De schaarse ruimte wordt meervoudig gebruikt en krijgt meerdere functies. Ook de landbouw wordt multifunctioneel. Landbouwers moeten volwaardig vergoed worden voor het leveren van ecosysteemdiensten.

Het GLB kan daarbij ingezet worden. Het strategisch landbouwplan zet stappen in die richting, maar kan daar nog veel verder in gaan.

De spreker benadrukt dat biologische landbouw, agro-ecologie en andere ecologische landbouwmethoden niet als eenheidsworst mogen worden beschouwd, wat het geval is in de metastudies. Ze vormen een brede waaier aan mogelijkheden binnen het diverse en meerlagige landschap dat BioForum voorstaat.

De spreker verwijst naar een kaart gemaakt door Architecture Workroom Brussels, een groep architecten die zich buigt over de transitie die de samenleving zal moeten maken. Gebieden met een meervoudige vraag krijgen echter een andere kleur – een kleur die vaak op de kaart voorkomt. Behalve landbouwgrond kan het onder andere gaan om overstromingsgebieden, erosiegevoelige gebieden of natuurgebieden. De uitdaging bestaat erin om voor elk gebied apart te bestuderen wat de ideale combinatie van functies is.

3.5. Overige bedenkingen bij de conceptnota

In de conceptnota staat dat er een indicatieve informatieve kaart zou worden opgesteld met een selectie van structureel aangetaste agrarische gebieden met weinig of geen toekomstwaarde voor eenzijdig op voedselproductie gerichte beroepslandbouw. Moet er op het terrein dat op die manier wordt beschreven aan biolandbouw worden gedaan? Ook biolandbouwers hebben nood aan vruchtbare grond.

In het hoofdstuk over de intensieve landbouw in zone 3 is het niet duidelijk wat "voldoende productief" precies inhoudt. Wie bepaalt of een landbouwer "voldoende productief" is? Wat met de impact op de kwaliteit van de bodem, die ook in de toekomst voldoende productief moet blijven? Hoe stemmen de beleidsmakers de vrije teeltkeuze af op de productiviteitsnorm?

Voor de herbestemming van grond is het eenvoudigste scenario "het geval waarin een landbouwer op korte termijn met pensioen zal gaan", zo staat in de conceptnota. Bioboeren zijn meestal erg begaan met de toekomst van hun bedrijf, onder meer omdat ze willen dat hun grond ook later voor biolandbouw gebruikt blijft. Ze werken daarom toekomstgerichte projecten uit om de biologische landbouwbestemming van de grond te garanderen voor de toekomst. Zal dat onmogelijk worden? Wat met de rechtszekerheid voor nieuwe boeren?

Het is de spreker niet duidelijk hoe de blanco bestemming voor aangescherpte bescherming kan zorgen. De 'pax naturae' is geen statisch gegeven. Quid met de rechtszekerheid voor boeren in de bufferzone?

De spreker betreurt de zware nadruk op een conflict tussen landbouw en natuur. Bestaat er niet eerder een conflict tussen de open ruimte en het ruimtebeslag dat elk jaar omvangrijker wordt? De kaart met de evolutie van de samenhangende openruimtegebieden (alle gebieden groter dan 2 hectare) spreekt boekdelen.

4. Uiteenzetting door Frederik Mollen, beleidsmedewerker Ruimte Natuurpunt

Frederik Mollen zegt dat de conceptnota in hoofdzaak neerkomt op de afschaffing van enkele instrumenten, met name de ruimteboekhouding, de bestemming natuur en het aankopen in agrarisch gebied.

Het streefcijfer van de Europese biodiversiteitsstrategie ligt op 30 procent. De ecosystemendiensten van natuurgebieden zijn ook voor de mens belangrijk. Er is geen tijd te verliezen. Daarom baart het de spreker zorgen dat er veel tijd en energie

wordt besteed om het wiel opnieuw uit te vinden. Met de bestaande instrumenten kan heus al vooruitgang worden geboekt.

De strategische doelstelling van de 'pax naturae' bestaat uit de aanpak van "ecologische uitdagingen die momenteel de landbouw bedreigen". Die ongelukkige formulering doet uitschijnen dat de landbouw tegen de natuur beschermd moet worden. Die benadering is fundamenteel in strijd met de essentie van het omgevingsbeleid van de VN en van de Vlaamse Regering in haar Visie 2050.

Daarom moet het paradigma anders. Het omgevingsbeleid moet de natuur centraal stellen en de economische sectoren ervan laten afhangen. De economie moet zich binnen de ecologische grenzen van de planeet ontwikkelen. De milieugebruiksruimte en de fysieke ruimte zijn immers eindig.

4.1. Bespreking van de conceptnota

Het compartimentenmodel stelt de verdeling van het buitengebied onder landbouw en natuur voorop.

De verdubbeling van de oppervlakte van natuur- en bosgebied in zone 1 is een goede zaak. De spreker betwijfelt echter of die verdubbeling gemeend is. De auteurs stellen bijvoorbeeld dat het Nationaal Park Hoge Kempen de voorbije jaren in oppervlakte verdubbeld zou zijn. Het werkingsgebied is inderdaad verdubbeld, maar van de natuurwaarde kan dat allerm minst gezegd worden. Wat wordt er echt verstaan onder de term 'natuur en bos'?

Nog prangender is de twijfel van Natuurpunt over de voorgestelde instrumenten. De grondendeal blijft bijzonder oppervlakkig. Een grondenruil zal overigens niet volstaan. Wie zal er moeten inleveren? Op welke manier? Met welk geld? De nota biedt geen antwoord op deze vragen. De auteurs spitsen zich eerder toe op hoe het níet moet. De ruimteboekhouding, de bestemming 'natuur' en de aankopen in agrarisch gebied gaan overboord.

Op papier lijkt de bufferzone beperkt, maar om van zone 2 een doeltreffende ingreep te maken, is een bijzonder grote oppervlakte vereist. Wat houdt de buffer concreet in? Wat met bemesting, teeltkeuze, bebouwing, drainage of het oppompen van grondwater?

Het grootste vraagteken plaatst Natuurpunt bij het voorstel om een indicatieve informatieve kaart op te stellen. Er is al genoeg materiaal beschikbaar om aan de slag te gaan. Parameters zoals 'structureel aangetaste landbouw' of de toekomstwaarde van landbouwgebieden, die gebruikt zouden worden om de kaart op te stellen, sluiten allerm minst aan bij het omgevingsdenken.

Zone 3 is een interessant theoretisch concept dat botst met de complexiteit van het fysische systeem. Vlaanderen is een kleine en dichtbevolkte regio met heel wat waterlopen. Onvermijdelijk blijft milieubelasting in zone 3 niet zonder gevolg voor zones 1 en 2. Ook de lucht en het grondwater kunnen de milieu-impact van intensieve landbouw in zone 3 verspreiden. De afstand tussen de plaats van verontreiniging en de getroffen natuurgebieden kan dus best groot zijn.

Een ander probleem met de conceptnota is dat de auteurs uitgaan van een intensief landbouwmodel. Andere modellen komen niet aan bod. Is de intensieve landbouw wel het meest geschikte model voor Vlaanderen? Volgens Natuurpunt is de landbouw van de toekomst een kleinschalige landbouw met een korte productieketen die dicht bij de consument staat.

De auteurs vertrekken van een monofunctionele invulling die op voedselproductie wordt toegespitst, terwijl Vlaanderen aan zoveel meer ecosysteemdiensten behoefte heeft. Zone 3 is de grootste zone in het driecompartimentenmodel. Als er voor ecosysteemdiensten geen plaats is in deze zone, is er nergens plaats voor.

De residentialisering van het buitengebied is in alle zones een pijnpunt. De taskforce Bouwshift heeft onlangs uitgerekend dat meer dan de helft van het ruimtebeslag in Vlaanderen in het buitengebied plaatsvindt. Zonevreemd ruimtegebruik moet een halt worden toegeroepen.

4.2. 'Systema naturae'

Natuurpunt is te vinden voor een zonering maar stelt een andere verdeling voor. In de 'systema naturae' bevinden zich aan de ene kant van het spectrum de uitgebreide natuur- en bosgebieden die 30 procent van de ruimte zouden moeten beslaan. Aan de andere kant kan zeer intensieve landbouw worden bedreven in zone 3, het agripark. Denk daarbij aan niet-grondgebonden landbouw zoals serres of vleesproductie.

Zone 2 is in de 'systema naturae' de grootste zone en niet langer zomaar een buffer maar een gebied voor duurzame, grondgebonden landbouw die bijdraagt aan diverse ecosysteemdiensten. Dit model vertrekt van het omgevingsdenken en stelt de ecologische grenzen centraal. Uiteraard bevat het voorstel een duurzaam verdienmodel voor landbouwers die hun steentje bijdragen. Zone 2 is geen eenheidsworst, want het gebied vertoont geografische differentiatie. Lokaal maatwerk wordt dan ook mogelijk. Zonevreemd gebruik van het buitengebied moet absoluut gestopt worden.

De spreker acht dat er al voldoende beleid voorhanden is om de 'systema naturae' te verwezenlijken. De efficiëntste keuze is om in te zetten op verwerving, inrichting en beheer en zodoende de effectieve terreinrealisaties te ondersteunen.

De AGNAS-processen maken een onderscheid tussen natuurgebieden en bosgebieden. Dat onderscheid is overbodig. In het natuurbeleid moet overigens meer aandacht geschonken worden aan open habitattypes, niet alleen aan bos.

4.3. Landbouwbeleid

De vergroening van het GLB is een belangrijke hefboom en een performant MAP is cruciaal. Zonevreemde landbouw in groene bestemmingen dient te worden uitgefaseerd, zodat nultbemesting in natuurgebieden eindelijk haalbaar wordt. Het regeerakkoord bevat genoeg instrumenten om die doelen te bereiken. De hervorming van de pachtwetgeving biedt bijkomende mogelijkheden.

Ook de bouwshift biedt veel kansen. De taskforce Bouwshift heeft constructieve voorstellen op tafel gelegd, waaronder de beperking van de nieuwe zonevreemde functiewijzigingen in agrarisch gebied. Boerenbond en het ABS steunen dat voorstel. Voorts stelt de taskforce voor om de ruimteboekhouding niet af te schaffen maar bij te werken.

Daarenboven moeten de eeuwigdurende omgevingsvergunningen herzien worden. Van de beloofde evaluaties komt immers weinig in huis. Wanneer de overheid inziet dat ze te veel vergunningen heeft uitgevaardigd en besluit om vergunningen weer in te trekken, krijgt ze met torenhoge schadeclaims te maken.

De spreker pleit ervoor om in de AGNAS-processen meer met gemengde bestemmingen te werken, met name in gebieden waar veel discussie over bestaat.

Deze voorstellen lijken nieuw, maar zijn dat niet. In december 2021 heeft de Vlaamse Regering het GRUP Benedenvliet – Grote Struisbeek goedgekeurd. De

regering is van oordeel dat het gebied in de zuidrand van Antwerpen betonvrij moet blijven. In het GRUP zit het merendeel van het gedachtegoed van de 'systema naturae' verwerkt. De beek en oevers zijn als natuurgebied gekwalificeerd, de overige open ruimte krijgt een gemengd bouwvrij karakter met kansen voor landbouw en natuur. In vergelijking met vorige plannen waarin de koek tussen landbouw en natuur werd verdeeld, is dat een grote stap vooruit.

4.4. Slot

De afschaffing van de ruimteboekhouding en de invoering van blanco bestemmingen zijn contraproductieve voorstellen.

De ruimteboekhouding is een belangrijk instrument om de ambities scherp te houden en te evalueren. De bijgewerkte ruimteboekhouding is bovendien ideaal om de bouwshift op te volgen.

Groene bestemmingen zijn gelabeld als een ruimtelijk kwetsbaar gebied. Daarin gelden heel andere regels dan in andere gebieden en er is heel wat sectorwetgeving aan gekoppeld. Hoe verhouden blanco bestemmingen zich tot het noodzakelijke maatwerk? De AGNAS-processen maken het nodig om elke locatie een andere invulling te geven op maat van lokale behoeften.

Natuurpunt heeft het voorbije jaar een participatief project uitgewerkt om een antwoord te bieden op de vraag hoe Vlaanderen er in 2050 zal uitzien. Het traject heeft geleid tot een aantal toekomstbeelden die Natuurpunt graag aan de parlementsleden en het middenveld wil voorstellen. De aftrap wordt gegeven in het Vlaams Parlement op 14 maart 2022. De spreker nodigt de commissieleden van harte uit.

5. Uiteenzetting door Mieke Nolf, beleidsmedewerker Ruimte Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning

Mieke Nolf is aanwezig als spreker. Marjolijn Claeys is eveneens aanwezig in de commissie voor het beantwoorden van vragen.

Mieke Nolf stelt dat de VRP net geen duizend ruimtelijk planners verenigt, actief in lokale besturen, planningsbureaus of onderzoekcentra. In 2021 heeft de VRP zich op landbouw toegespitst. Voor de Werelddag voor de Stedenbouw heeft de vereniging onder de noemer 'Ploeg: kunnen landbouw en ruimte een team vormen?' nagedacht over landbouw. Een volledig nummer van het magazine van de vereniging werd aan ruimte besteed.

Mieke Nolf legt uit dat Marjolijn Claeys VRP vertegenwoordigt, maar ook bestuurder is van Voorland, een ruimtelijk planningsbureau met een interdisciplinair team dat zich actief over landbouw buigt en de drijvende kracht is achter de Tuinen van Stene in Oostende, het enige landbouwpark in Vlaanderen. Samen met allerlei onderzoeksinstellingen en Boerenbond heeft het bureau een project gevoerd met het thema 'Boer ruimt veld'. De centrale vraag: hoe kunnen vrijgekomen landbouwsites opnieuw productief ingezet worden?

Ruimtelijke planning bestaat uit duurzame ontwikkeling die moet omgaan met diverse aanspraken op een schaarse ruimte. Ruimtelijke planning weegt alle noden gelijktijdig af ten behoeve van de huidige en toekomstige generaties. De VCRO biedt hiervoor het wetgevend kader.

5.1. Bezorgdheid over de open ruimte

Voor krachtige water- en andere natuursystemen moet de open ruimte sterk en verbonden zijn. Dat besef is al opgenomen in allerlei doelstellingen en Europese

plannen. De ruimte die nodig is om de systemen optimaal te laten functioneren, wordt op dit moment vooral door landbouwers gebruikt. Tegelijkertijd wordt de open ruimte bedreigd door de vele bouw mogelijkheden. In eerste instantie moet die inname van de buitenruimte een halt worden toegevoerd.

De planologische aanslag op landbouw is geen nieuw verschijnsel. Er is nooit een goed kader voor landbouw opgesteld. Het gewestplan werd opgesteld vanuit het modernistische vooruitgangdenken van de jaren zestig: de ontwikkelingsruimte werd royaal ingekleurd en de open ruimte werd vooral als restruimte beschouwd. Een halve eeuw geleden ging de voorkeur overduidelijk naar de monofunctionele zonering van de open ruimte.

Het RSV van eind jaren negentig heeft die opdeling van ruimte in functies grotendeels overgenomen door middel van de ruimteboekhouding. De bijkomende ruimte voor stedelijke ontwikkeling blijft onaangeroerd, terwijl de ontwikkeling van meer bos en natuur ten koste van de landbouw zou moeten gaan. Dezelfde redenering wordt doorgetrokken in het BRV, al kondigt dat plan wel de bouwshift aan. Doel is om de open ruimte eindelijk te beschermen.

Is de afbouw van landbouwruimte nog wel van deze tijd? In *Hungry City* (2013) legt Carolyn Steel uit dat de loskoppeling van stad en platteland de klimaatproblemen versterkt. De auteur ziet echter ook kansen om de verbinding te herstellen. De voorbije tien jaar hebben veel initiatieven het licht gezien die dat herstel proberen te bewerkstelligen.

De verstedelijkingsdruk op de landbouw in en rond Barcelona werd dermate groot dat de korteketenlandbouw er in het gedrag kwam. Daarom hebben de provincie en landbouwverenigingen het landbouwpark van Barcelona opgericht door agrarisch gebied te verwerven. Er wordt bestudeerd hoe dit principe in Vlaanderen kan worden toegepast. De VLM heeft een webinar over voedsellandschappen gehouden en lokale besturen zijn met het thema aan de slag gegaan, met steun van de VVSG.

De vergunningswetgeving rond zonevrije functies moet dringend worden gewijzigd. Hoe groot het gebied dat voor landbouw bestemd is ook lijkt, slechts een deel ervan wordt echt voor professionele landbouw gebruikt. Cijfers van het ILVO tonen aan dat bijna een derde van het bestemde agrarisch gebied in de provincie Antwerpen niet voor landbouw wordt gebruikt maar voor zonevrije functies zoals verpaarding, vertuining, serres met mobilhomes, bandenverkopers en ga zo maar door. Er staan veel mooie hoeves te koop die voor landbouwers onbetaalbaar zijn geworden. Talloze artikelen in de VCRO hebben de planning stelselmatig uitgehold.

Ook de taskforce Bouwshift stelt dat de open ruimte nog steeds een vogel voor de kat is. Meer dan de helft van het bijkomende ruimtebeslag vindt plaats in zachte bestemmingen. De bouwshift is dan ook een prioritair werkpunt. Het is tijd om slechtgelegen onbebouwde harde bestemmingen om te vormen tot zachte bestemmingen en om bijkomende zonevrije uitbreidingen in de open ruimte te stoppen. Op de Werelddag voor de Stedenbouw hebben de landbouwsector, natuurverenigingen en de VRP een gezamenlijke oproep gedaan om daar werk van te maken.

5.2. Ruimtelijke visie op landbouw

Gemeentelijke, provinciale en gewestelijke beleidsmakers gaan niet actief genoeg aan de slag met landbouwruimte, die te vaak passief als een bestemming wordt beschouwd. De voorbije decennia zijn fascinerende visies op stadsontwikkeling uitgedacht. Het is schrijnend dat hetzelfde niet voor de open ruimte is gebeurd.

Gelukkig zijn er pioniers die het tij doen keren. De provincie Antwerpen levert goed werk om visie op de diverse landbouwruimtes te ontwikkelen, de integratie van landbouw en stad te bewerkstelligen, de provincie Oost-Vlaanderen buigt zich over de herbestemming van hoeves in de Vlaamse Ardennen en het stadsbestuur van Aalst beraadt zich over een lokaal landbouwruimteplan.

De tegenstelling landbouw-natuur is voorbijgestreefd. Landbouw hangt samen met het milieu, watersystemen, bodemsystemen en ecosysteemdiensten die onder zware druk staan. De overstromingen in de zomer van 2021 zullen niet de laatste zijn. Vlaanderen worstelt met bodemverdichting en de bijbehorende droogteproblematiek.

De spreker somt vervolgens een reeks elementen op die deel uitmaken van de broodnodige integrale ruimtelijke visie op landbouw.

De economische invalshoek mag niet genegeerd worden. De Vlaamse landbouwers verdienen een toekomstperspectief en een eerlijk inkomen. Nu zijn ze slachtoffer van een 'race to the bottom'.

Een lokale voedselstrategie is op dit moment een fijn extraatje. In de toekomst kan zo'n strategie erg belangrijk worden voor lokale voedselzekerheid. Het is dus een echte must om lokale voedselstrategieën op te stellen.

Door de verbroken relatie tussen stad en platteland verdwijnen voorzieningen op het platteland en groeit het wantrouwen in de politiek er. Die tegenstellingen hoeven niet te bestaan.

Voorts heeft elke regio zijn eigen ruimtelijke afwegingen zoals de bodemsoort of bodemvruchtbaarheid, microklimaat, lokale agro-ecosystemen, de nabijheid van industrie of bodemvervuiling.

Ten slotte ondervindt de landbouw niet alleen druk door de planologische stand van zaken of de vergunningsregels, maar ook vanuit sectoren als infrastructuur, logistiek, transport en energie. Met name in Nederland hebben logistiek en energie een grote impact op landbouw. Denk bijvoorbeeld aan de zogenaamde zonnevelden die productieve landbouwgrond inpalmen.

Bij de uitwerking van een visie mag er dus niet van louter één of twee perspectieven worden uitgegaan. Visieontwikkeling biedt innovatiekansen. Wat kan efficiënter en duurzamer? Hoort industriële, niet-grondgebonden landbouw thuis in de open ruimte? Hoe kunnen landbouwbedrijfskeuzes in de open ruimte beter worden afgestemd op omgevingsfactoren? Hoe kan het ruimtelijk rendement van de industriële sector verhoogd worden, naar het voorbeeld van tuinbouwproject Agrotopia in Roeselare?

5.3. Gebiedsgerichte procesvoering

Voor het uitwerken van een overkoepelende visie moet de nadruk liggen op procesvoering. Een top-down benadering zal weerstand oproepen. Particulieren en besturen zullen afhaken en er zullen discussies over rechtszekerheid ontstaan. Een dergelijke juridische kijk op planningsvraagstukken biedt niet veel kansen. Van belang is om te luisteren naar de vragen en bezorgdheden van mensen op het terrein. Uiteraard moeten de visielijnen alsnog duidelijk afgebakend worden. Procesvoering gaat over samenspraak, afspraken maken en onderhandelen.

Herbestemming is niet het enige planningsinstrument. Bedrijfscoaching, grondenruil, verweving, beheersplannen, slooppremies en inrichtingswerken zijn stuk voor stuk goede opties.

Ruimtelijke differentiatie per regio moet worden voorafgegaan door een degelijke ruimtelijke omgevingsanalyse. De Westhoek is de Vlaamse Ruit niet. De spreker benadrukt dat regionale ruimtelijke differentiatie vanuit de specifieke context niet betekent dat je de lat niet overal even hoog legt. De doelstellingen blijven voor iedereen gelijk, de weg ernaartoe verschilt.

Het Departement Landbouw en Visserij en het Departement Omgeving moeten samenwerken. De eerste stap is om die departementen de opdracht te geven om een gemeenschappelijke visie op landbouw uit te werken. Vervolgens wordt de visie in het BRV opgenomen en stilaan op alle beleidsniveaus uitgevoerd.

De landschapsparken zijn geknipt als proefproject. In zulke parken zijn landbouw en natuur erg belangrijk. Er kunnen dus gebiedscoalities worden gemaakt.

Tot slot benadrukt de spreker dat ruimtelijke planning niet gebruikt kan worden om milieuproblemen op te lossen. Met planning kunnen buffers gemaakt worden die de blootstelling van de mens aan milieurisico's, geluidshinder of lawaai verkleinen, maar buffers kunnen de verspreiding van milieugevaarlijke stoffen in ecosystemen niet voorkomen. Daarvoor is bronaanpak noodzakelijk.

II. Bespreking

1. Vragen en opmerkingen van Steven Coenegrachts

Steven Coenegrachts geeft aan dat de conceptnota tot doel had om een debat op gang te brengen. In de hoorzitting zijn veel invalshoeken vertegenwoordigd.

Het lid is van mening dat de ruimtebalans een ingebakken manier is om bestemmingen als zonevreemd te classificeren. Wie moet aan ruimte inboeten en wie krijgt de vrijgekomen ruimte? Er zijn altijd winnaars en verliezers.

De aanbevolen bijwerking van de ruimtelijke boekhouding houdt hopelijk een vereenvoudiging in. Het aantal bestemmingscategorieën is torenhoog. Een overzichtelijker geheel uitwerken is een goede eerste stap.

Biolandbouw is 35 procent minder efficiënt, wat betekent dat de landbouwgrond met 54 procent moet groeien om opbrengstverlies te vermijden. Misschien kan de voedselexport worden afgebouwd, maar dat lijkt de spreker ongewenst. De draagkracht van de omgeving mag evenwel niet worden overschreden. Er kan nog winst geboekt worden in de veeteelt.

Er moet ruimte blijven voor intensievere landbouwvormen, zeker in het derde compartiment. In zone 3 moeten de verpaarding en andere niet-landbouwdoeleinden prioritair worden aangepakt. De spreker noteert het voorstel om zonevreemde rechten in het landbouwgebied te herbekijken.

Frederik Mollen geeft aan dat Natuurpunt met landbouwers overlegt over het beheer van natuurgebieden. Er worden afspraken gemaakt over het gebruik van gronden, mest en pesticiden om zodoende een soort bufferzone af te spreken. Doet Natuurpunt dat omdat de ingreep voordelig is voor de biodiversiteit? Hoe worden de afspraken gemaakt? Welke meerwaarde hebben ze voor het beheer van de natuurgebieden?

Steven Coenegrachts stelt vast dat verschillende sprekers het onethisch vinden om de biolandbouw naar de bufferzone te 'verbannen'. In hoeverre verschilt het voorstel van de huidige stand van zaken? Sommige biologische landbouwbedrijven bevinden zich immers in de buurt van gangbare landbouwbedrijven.

2. Vragen en opmerkingen van Mieke Schauvliege

Mieke Schauvliege stelt vast dat de sprekers het er grotendeels over eens zijn dat de conceptnota onterecht uitgaat van een tegenstelling tussen natuur en landbouw. De grootste vijand van de open ruimte is de verstedelijkingsdruk. Kunnen de gastsprekers daar nog even bij blijven stilstaan?

Hoe verhoudt het compartimentenlandschap zich tot de Europese biodiversiteitsstrategie? Denken de sprekers dat de Europese visie en de 'farm to fork'-strategie überhaupt met het compartimentenmodel te rijmen zijn? Hoe verhoudt de LULUCF-verordening zich tot het driecompartimentenmodel? De herziening van die verordening zal in Vlaamse regelgeving rond koolstofopbouw in de bodem moeten worden omgezet.

Zoals Mieke Nolf aangaf, ontbreekt het aan een echte visie op landbouw. De voorliggende nota vertrekt van een ruimtelijke visie op de open ruimte. Is dat de goede werkrichting of moet er eerst een debat gevoerd worden over het toekomstige landbouwmodel, waarrond vervolgens een ruimtelijke visie uitgewerkt wordt?

Esmeralda Borgo stelt dat het driecompartimentenmodel enkel haalbaar is als de veestapel wordt afgebouwd. Wat vinden de overige sprekers van die stelling?

Myriam Dumortier is fel gekant tegen de voorgestelde zone 3. Onder welke voorwaarden zou zij het voorstel wel genegen zijn? Zou de 'pax naturae' bevorderlijk zijn voor de creatie van natuurgebieden of net niet?

Acht de VRP het voorgestelde model überhaupt haalbaar in het versnipperde Vlaanderen?

Natuurpunt noemt de opeenstapeling van alle doelstellingen onhaalbaar. Is dat een theoretische uitspraak of heeft de organisatie de doelstellingen getoetst aan de werkelijkheid? De vergroening van het GLB is volgens Frederik Mollen een belangrijk instrument. Wat verstaat hij daar precies onder?

Het driecompartimentenmodel is een stap vooruit ten opzichte van het tweecompartimentenmodel, vindt Esmeralda Borgo. Toch lijkt BioForum voor geen enkel model te vinden te zijn. Klopt het dat de vereniging pleit voor een verweven en gelaagd model?

3. Vragen en opmerkingen van Leo Pieters

Leo Pieters merkt op dat de meeste sprekers het met elkaar eens zijn. De bijdrage van de VRP was het meest verhelderend. De creatie van een draagvlak is cruciaal.

Willen de organisaties die aan de hoorzitting deelnemen, het onderwerp onderling bespreken? Zijn de thema's überhaupt bespreekbaar? De verenigingen kunnen misschien bepalen wat het beste vertrekpunt is voor de uitwerking van een integrale visie. Volgens de VRP is zo'n visie cruciaal. Zijn de overige sprekers het daarmee eens?

Het lid is verbaasd dat erop gewezen werd dat de overheid rekening moet houden met het investeringsritme.

Soms worden landbouwgronden opgekocht door het ANB in gebieden waar landbouwers geen voorspraak hebben. Elk bod van de landbouwers wordt gewoonweg overboden door het ANB. Grond is een economisch concept, wat weleens miskend wordt als er over landbouw wordt gedebatteerd. Bij de bespreking van de Pachtwet dient daarmee rekening te worden gehouden.

De spreker dacht dat het GLB en alle vervolgplannen wel tot een visie op landbouw zouden hebben geleid, maar blijkt dat niet zo. Kan een consensus tussen de gastsprekers uitgroeien tot een resultaat waarop iedereen over een paar decennia tevreden kan terugkijken?

Moet er een regionale benadering worden uitgewerkt, zodat regelingen in Limburg er anders uitzien dan regelingen in West-Vlaanderen en zodat gebieden in de buurt van de stad anders behandeld worden dan het platteland?

4. Vragen en opmerkingen van Piet De Bruyn

Piet De Bruyn concludeert uit alle uiteenzettingen dat de compartimentering in de conceptnota wenselijk noch haalbaar is.

Myriam Dumortier vroeg in hoeverre het ethisch wenselijk is om een bufferzone in te voeren. Ze slaat daarbij de spijker op de kop. De ethische benadering is onderbelicht.

De compartimentering zou leiden tot de verdubbeling van natuur- en bosoppervlakten, stellen de auteurs van de conceptnota. Natuurpunt plaatst daar echter grote vraagtekens bij. De compartimentering biedt dus geen antwoord op de hoofdvraag: hoe gaat de overheid om met ruimtebeslag en zonevreemdheid, zonder daarbij de landbouw in het gedrang te brengen?

Landbouw en natuur mogen niet als vijanden worden afgeschilderd. Beide bestemmingen zijn medegebruikers van de open ruimte. Een aantal maat- en gebiedsgerichte AGNAS-processen is bevorderlijk voor het bereiken van de verwevenheid van natuur en landbouw.

5. Vragen en opmerkingen van Tinne Rombouts

Tinne Rombouts benadrukt het belang van oplossingen die zijn opgesteld met respect voor alle invalshoeken.

De gastsprekers zijn het eens over het belang van de open ruimte. Wel bestaan er meningsverschillen over hoe die ruimte ingevuld moet worden. De spreker is bezorgd dat de meningen op dat vlak steeds scherper worden.

Alle genodigden stellen duidelijk dat de doelstellingen van het RSV cruciaal zijn om stap voor stap een goede visie uit te werken. Het structuurplan is dus een goed ankerpunt.

Belangrijk is dat alle belanghebbenden op de hoogte zijn van elkaars doelstellingen. Myriam Dumortier stelt bijvoorbeeld dat de doelstellingen van het INBO niet gehaald zullen worden als de stand van zaken onveranderd blijft. Andere sprekers stellen dat ze goed op dreef zijn om hun doelstellingen te halen. Het gebrek aan vertrouwen om de doelstellingen openlijk te bespreken, bemoeilijkt het debat.

De impact van de ruimteplannen op elke belangengroep moet goed in kaart worden gebracht. Het INBO pleit voor een buffer van tien meter, maar verschaft niet genoeg uitleg over welke gevolgen zo'n buffer op de natuur zou hebben. Zonder gedetailleerde gegevens is het moeilijk om een wetenschappelijke discussie te voeren.

Nog in verband met de buffer geeft het lid aan dat alle vormen van negatieve impact zo klein mogelijk gehouden moeten worden. Impact op de samenleving is onvermijdelijk, wat precies de reden is om met een buffer te werken. Vaak wordt de landbouw met de vinger gewezen en voeren sprekers aan dat er over wenselijke

landbouwvormen dient te worden nagedacht. De hoorzitting is echter niet georganiseerd om de toekomst van de landbouw te bespreken. Beleidsmakers kunnen net zo goed hun blik eens richten op woon- en industriegebieden, op mobiliteitsoplossingen en op milderende natuurmaatregelen. Elk domein kan inspanningen leveren.

De boodschap van de VRP was helder. Hoe gaat de overheid het best om met de negatieve elementen die de vereniging aan de kaak stelt? De spreker erkent dat bottom-upprocessen een breder draagvlak hebben, maar er zit een addertje onder het gras. Het doel van ruimtelijke ordening is om alle sectoren correct te laten samenleven, maar ook om iedereen rechtszekerheid te bieden. De ervaring leert dat er op het terrein bezorgdheid leeft over die rechtszekerheid. Als overal aparte bottom-upprocessen worden opgestart, monden die uit in diverse opdrachten. Die diversiteit dreigt de rechtszekerheid te ondermijnen. Hoe wil de VRP dat voorkomen?

Myriam Dumortier sprak over biologisch waardevolle percelen. Wat voor percelen zijn dat precies? Gaat het om landbouw- of natuurground?

Onderzoek naar biolandbouw zou tot grotere opbrengsten kunnen leiden. Hoe zou zulk onderzoek eruitzien?

Het opbrengstverschil tussen biologische en gangbare landbouw is voornamelijk te wijten aan stikstofconcentraties. Dat kan echter ook als een voordeel worden beschouwd, betoogt Esmeralda Borgo. Wat is de kijk van de bioboeren? Is hun winstmarge voldoende groot om de lagere opbrengsten goed te maken?

De gastsprekers geven aan dat de grondendeal op zich mooi klinkt op voorwaarde dat alles vanaf nul zou kunnen worden ingevuld. In theorie lijken de drie compartimenten dus interessant. Zijn grote grondtransfers in de praktijk wel mogelijk? Het lid is bezorgd over de mogelijke gevolgen.

6. Vragen en opmerkingen van Stijn De Roo

Stijn De Roo merkt op dat Mieke Nolf heeft aangekaart dat er veel visies bestaan op stadsontwikkeling maar niet op landbouw. Hebben andere landen wel een visie op landbouw uitgewerkt?

Frederik Mollen wenst het zonevreemd gebruik en de residentialisering een halt toe te roepen. De hefbomen die hij vervolgens vermeldde, bevatten echter geen aanknopingspunten om die twee pijnpunten aan te pakken. Wel juicht de spreker toe dat Natuurpunt een alternatief plan heeft voorgesteld.

Een bepaalde slide van de presentatie van Esmeralda Borgo was enigszins contradictorisch. Ze stelde dat er nood is aan een meervoudig landschap met verschillende doelstellingen. Het gaat dus over 'meer dan drie compartimenten'. Meervoudig landschap en compartimenten zijn toch verschillende manieren om de open ruimte in te vullen?

De vertegenwoordigers van Boerenbond en ABS benadrukten het belang van maatwerk, consistent beleid en het vermijden van lasagnepolitiek. Hoe wordt vermeden dat het ene ten koste gaat van het andere? Door uitgebreid maatwerk komt consistente beleidsvoering misschien in het gedrang.

Myriam Dumortier gaf aan dat de tegenstelling natuur-landbouw geen echte tegenstelling is. Er zijn andere manieren om meer natuur te creëren. Ze had het over woongebieden en overstromingsgebieden. Kan elk type natuur zomaar op elke locatie ingericht worden? De gastspreker gebruikte de term 'systeembenadering'. Wat begrijpt zij daaronder?

7. Vragen en opmerkingen van Bruno Tobback

Nick François en Lieven De Stoppelleire vinden dat het ruimtelijk beleid moet uitgaan van de bestaande context en bestemmingen, zo stelt *Bruno Tobback*. Het verdubbelen van beschermd natuurgebied past daar volgens hen niet in. Vinden zij de Europese biodiversiteitsstrategie volstrekt onhaalbaar?

In verband met het statuut van natuur in agrarisch gebied pleiten dezelfde gast-sprekers ervoor om bestraffend beleid om te vormen tot stimulerend beleid. Vaak treffen landbouwers met plezier op sommige percelen biodiversiteitsmaatregelen en ontvangen ze daar subsidies voor. Als ze het jaar daarop meer kunnen verdienen door die gebieden toch in te zaaien, dan willen de landbouwers opnieuw voor landbouwgebruik kunnen kiezen. Het lid vindt die benadering begrijpelijk, al komt ze erop neer dat de samenleving betaalt voor de bescherming van een gebied dat niet altijd beschermd zal blijven. Biodiversiteitsmaatregelen vragen enige duurzaamheid. Wat denken Nick François en Lieven De Stoppelleire hierover?

Opvallend in de presentatie van Mieke Nolf is dat de natuur niet de grootste druk op het landbouwgebied uitoefent. De grootste boosdoeners zijn verstedelijking en het oneigenlijk gebruik van functies. Vaak zijn het echter de landbouwers die hun hoeves te koop zetten. Ze volgen daarbij een eenvoudige marktredenering. Zijn de sprekers het eens met de stelling dat de druk het grootst is doordat boeren zelf landbouwgrond verkopen?

Zijn industriële landbouw en industrieel grondgebruik op termijn nefast voor de voedselproductie en grondkwaliteit? Is industriële grondgebonden landbouw op termijn zelfdestructief? Wat vinden Myriam Dumortier en Esmeralda Borgo?

Klopt het dat Natuurpunt gehecht is aan het behoud van de ruimteboekhouding? Dat instrument houdt geen rekening met nieuwe inzichten. De boekhouding en het RSV zijn immers al dertig jaar oud.

III. Antwoorden van de sprekers

1. Myriam Dumortier (INBO)

Myriam Dumortier treedt Mieke Schauvliege bij: er heerst grote eensgezindheid onder de sprekers. Betrokken partijen die ver van elkaar af staan, kunnen het nog eens raken.

De Europese biodiversiteitsstrategie streeft naar 10 procent natuurlijke elementen in het landbouwgebied, dus landbouw met natuur, en naar 10 procent strikt beschermde gebieden die deel uitmaken van 30 procent beschermde gebieden, natuur waarin ook ruimte is voor landbouw. Dat komt neer op een verweven tweecompartimenten-model. De 'farm to fork'-strategie bevat bijkomende doelstellingen voor het landbouwgebied: 25 procent biolandbouw en een sterke vermindering van gewasbeschermingsmiddelen, stikstofverlies en meststoffen. Vervuilende stoffen moeten aan de bron worden aangepakt, zegt ook Mieke Nolf. De Europese doelstellingen doen dat door de negatieve impact van landbouw te beperken.

De interessantste manier om een visie op de open ruimte te ontwikkelen, is door te vertrekken bij ecosysteemdiensten, waarvan er prima meerdere op één plaats kunnen. Landbouw is ook een ecosysteemdienst.

In verband met de verhouding tussen de veestapel en het driecompartimentenmodel merkt de spreker op dat Vlaanderen een oplossing moet vinden voor de overdaad aan stikstof. De omvangrijke veestapel is daar grotendeels voor verantwoordelijk.

Er is zoveel vee dat Vlaanderen voeder uit Amerika moet invoeren, we kunnen ons vee zelf niet voeden. De veel te grote veestapel moet bespreekbaar worden. Het probleem moet bij de bron worden aangepakt.

Mieke Schauvliege zegt dat het INBO geen voorstander is van zone 3, maar dat is te kort door de bocht. Het standpunt van het INBO hangt af van de precieze invulling van die zone. Alle vormen van multifunctionaliteit dreigen krachtens de concept-nota in de bufferzone te worden gepropt. Dat geeft de bron van vervuilende stoffen – de intensieve landbouw in zone 3 – vrij spel en dat kan uiteraard niet de bedoeling zijn.

Aan Leo Pieters antwoordt Myriam Dumortier dat het INBO een gemeenschappelijke instelling is, geen stakeholder. Uiteraard is het instituut steeds bereid om inzichten en wetenschappelijke gegevens te verspreiden en toe te lichten.

Het voelt onjuist aan om de biolandbouw als buffer in te zetten. Steven Coenegrachts heeft gelijk wanneer hij stelt dat de biolandbouw ook nu te kampen krijgt met allerlei negatieve gevolgen van de nabijheid van gangbare landbouw. Die druk moet echter verdwijnen door het probleem aan de bron aan te pakken in plaats van er buffers rond te leggen.

Tinne Rombouts stelde zich vragen bij de uiteenlopende doelen. Er zijn inderdaad veel plannen waarin de open ruimte een grote rol speelt: biodiversiteit, adaptatie en mitigatie, klimaatverandering, voedselvoorziening enzovoort. Compartimentering is niet bevorderlijk. De uitdaging is net om alle doelen tegelijkertijd na te streven. De ecosysteemdienstenbenadering kan daarbij helpen.

Het INBO wil graag cijfermateriaal over bufferzones geven, maar dan moet eerst duidelijk worden waarrond de buffers worden aangelegd en waartegen ze moeten beschermen. Als er tien meter rond natuurgebieden wordt aangebracht, wordt er weliswaar gebufferd tegen meebemesting, maar niet tegen atmosferische deposities. Daarvoor zijn buffers van tien kilometer nodig, maar zo'n gebied omvat heel Vlaanderen. De eerder vermelde cijfers zijn het antwoord op een concrete vraag van de VLM.

Het INBO heeft een biologische waarderingskaart opgesteld die elk gebied in Vlaanderen een waarde toekent, los van de bestemming van het stuk grond. De term 'biologisch waardevolle percelen' heeft betrekking op die kaart.

De biolandbouw probeert samen te werken met de natuur. Naar dat samenwerkingsverband wordt erg weinig onderzoek gevoerd. In het ILVO, nochtans een grote instelling, houdt slechts een handvol mensen zich ermee bezig. Hetzelfde geldt voor Inagro en landbouwfaculteiten. De spreker betreurt deze stand van zaken, maar gelukkig verbetert de situatie.

De spreker wijst op het recht evenredige verband tussen bodembiodiversiteit en vruchtbaarheid. Mycorrhiza zijn zeer belangrijk voor de opname van voedingsstoffen uit de bodem. In precisielandbouw wordt exact toegediend wat de teeltplant nodig heeft. Daarbij worden mycorrhiza overgeslagen, voor zover dat kan. In de biologische landbouw spelen ze echter een grote rol voor plantenvoeding, en ook voor bescherming tegen ziektes.

Een gezonde bovengrondse biodiversiteit draagt bij aan het indijken van ziektes en plagen. Verder onderzoek is dringend nodig. Het is een enorme uitdaging om landbouw en natuur te laten samenwerken in plaats van te laten botsen. Naarmate de kennis groeit, zal de opbrengst van biolandbouw stijgen.

Aan Stijn De Roo antwoordt de spreker dat de bodemkwaliteit de voorbije jaren enorm is achteruitgegaan. De bodembiodiversiteit lijdt onder het gebruik van

kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen. Als er op zulke bodem plots aan bio-landbouw wordt gedaan, is het logisch dat de teelt niet meteen evenveel opbrengt als voorheen. Productiviteitsvergelijking moet steeds op lange termijn gebeuren. Er zijn elders in de wereld veel gevallen bekend van landbouw die zo intensief was dat de bodem uitgeput raakte en de gronden uit productie gingen. Ook in België begint de productiviteit te zakken, bijvoorbeeld tijdens droge zomers.

2. Peter Van Gossum (INBO)

Peter Van Gossum legt uit dat de LULUCF-verordening tot doel heeft om een positieve koolstofbalans te bereiken. Dat past in het beleid dat het Leuvense metaforum voorstaat: meer zorg dragen voor de bodem. Het maakt daarbij niet uit of het landschap in twee dan wel drie compartimenten is verdeeld.

Eerst een visie op de open ruimte ontwikkelen en die ruimtelijk vertalen, of eerst ruimtelijk vertalen en dan pas een visie ontwikkelen? Die vraag is een kip-of-ei-probleem. Als beleidsmakers uitgaan van ecosysteemdiensten, dan zijn er kaarten nodig om te bekijken of de diensten al dan niet combineerbaar zijn. Zodra de visie is uitgewerkt, moet ze uiteraard ook ruimtelijk vertaald worden. Een volledige top-downbenadering kan niet slagen. Mieke Nolf wees al op de noodzaak van een aantal strategische gebiedsgerichte krijtlijnen.

Aan Stijn De Roo antwoordt de spreker dat niet elk type natuur op elke plaats kan worden ingericht. De overstromingsgebieden kunnen wel tegemoetkomen aan de grote vraag naar natte natuur. De recente overstromingen in Wallonië tonen aan dat ook Vlaanderen zich het best buigt over de toekomst van woningen in overstromingsgebieden.

Het INBO heeft de niet-verwezenlijkte woonuitbreidingsgebieden bestudeerd. Naast mobiliteit en de beschikbare voorzieningen werden daarbij ook de ecosysteemdiensten in rekening gebracht, zoals ruimte voor buitenactiviteiten, erosiebescherming of waterberging.

3. Maurice Hoffmann (INBO)

Maurice Hoffmann benadrukt dat natuur en landbouw niet tegen elkaar opgezet mogen worden. Het is tijd om naar een samenwerkingsverband te streven en de sectorale loopgraven te verlaten. Met verdere compartimentering zal Vlaanderen de vooropgestelde doelstellingen nooit halen.

4. Nick François (Boerenbond)

Nick François bevestigt dat Boerenbond en het ABS geen voorstander zijn van het driecompartimentenstelsel. De organisaties erkennen de doelstellingen van het RSV om natuurgebieden uit te breiden, maar de socio-economische impact van het regeringsbeleid moet altijd duidelijk zijn.

De landbouw moet zich al schikken naar heel wat regelgeving over water, erosie, afstand, mest enzovoort. Het GLB zal die uitdagingen mogelijk nog scherper stellen. Er moet voldoende ruimte overblijven voor productieve landbouw. Zeker in de derde gordel zijn landbouwers zich bewust van het belang van een goede koolstofbalans in de bodem.

De ontwikkeling van een statuut voor natuur in agrarisch gebied en de samenwerking met Boeren natuur bieden goede toekomstperspectieven. Landbouwers moeten in agrarisch gebied zelf de handschoenen kunnen opnemen en doen dat al. Natuurgebieden moeten op planmatige manier op de juiste locatie verder ontwikkeld worden.

De Europese Habitatrichtlijn bevat kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen. In de richtlijn worden duidelijke grenzen afgebakend. We erkennen dat binnen de aangeduide gebieden bijkomende natuurgebieden worden ingericht. Voor het bereiken van andere doelstellingen dienen evenwel aparte trajecten te worden gevolgd. Steevast is een goed zicht op de impact op het landbouwgebruik daarbij onontbeerlijk.

Het is de spreker onduidelijk of de doelen van de Europese biodiversiteitsstrategie op lidstaatniveau of op Europees niveau behaald moeten worden. In ieder geval moeten natuurdoelen voor een lange tijd vastliggen. Zo kan elke betrokken partij consistent naar een bepaalde doelstelling toewerken. Als er iedere vijf jaar bijkomende plannen worden opgelegd, wordt het voor de landbouwsector erg zuur om zich daar steeds naar te schikken.

De spreker is tevreden dat de ecoregelingen landbouwers enkele bijkomende opties bieden. Ze kunnen bijvoorbeeld werken met teeltafwisseling of een beroep doen op stalmest. Boerenbond en het ABS wensen absoluut niet dat de overheid één landbouwmodel oplegt. Diversiteit is eigen aan de Vlaamse land- en tuinbouw.

80 procent van de afzet van de Vlaamse voedselproductie bevindt zich binnen een straal van 400 kilometer rond Vlaanderen. De exportgerichtheid van de Vlaamse landbouw moet dus enigszins genuanceerd worden.

De spreker stipt aan dat landbouwers deel uitmaken van een economische keten waar ook telers en slachthuizen lid van zijn. Ze moeten flexibel kunnen kiezen op welke marktopportunities ze willen inspelen. Dat betekent niet dat elk landbouwtype op elke locatie kan worden uitgevoerd, wel dat de waaier aan mogelijkheden breed moet blijven.

Als Vlaanderen over een paar jaar nog boeren wil hebben, moet er worden ingezet op economisch gezonde bedrijven in plaats van op doorgedreven schaalvergroting. Voeding is een strategisch goed. De spreker is uitgesproken tegenstander van een ideologische visie op voedselproductie.

Tussen 1990 en 2019 is het aantal runderen in Vlaanderen met een kwart afgenomen, maar het aantal dieren is niet de kern van de zaak. Van groter belang in het kader van de veestapel is de manier waarop stallen worden ingericht. Die inrichting is namelijk erg bepalend voor de uitstoot van het landbouwbedrijf. Een stijging van de veestapel is in de huidige politiek-maatschappelijke context niet aan de orde. Desondanks hoopt de spreker dat (kleine) bedrijven en starters voldoende ontwikkelingskansen zullen krijgen.

Boerenbond en het ABS zijn voorstander van de ontwikkeling van een statuut van natuur in agrarisch gebied. De Vlaamse overheid erkent dat het een beleidsinstrument is om landbouwers meer te motiveren om natuurelementen zoals poelen of houtkanten te integreren in hun percelen. Het is niet de bedoeling om de overheid te laten investeren in natuur die misschien snel weer verdwijnt. Als landbouwers besluiten een bepaald perceel waarop een houtkant staat, te vergroten, moeten ze de houtkant kunnen verwijderen en ergens opnieuw kunnen aanbrengen. Netto mag de natuur niet achteruitgaan, wel moet er enige flexibiliteit worden ingebouwd.

5. Lieven De Stoppelre (ABS)

Lieven De Stoppelre beaamt dat de natuurontwikkelingen voortgezet kunnen worden zonder de verlening van vergunningen in het gedrang te brengen. Zeker in een kleine regio als Vlaanderen moet de verwevenheid gestimuleerd worden. In het stikstofdossier zijn landbouw en natuur tegen elkaar opgezet. Het ruimtelijk beleid moet die tegenstelling echter kunnen overstijgen.

In het RSV zijn doelstellingen en habitatgebieden vastgelegd die juridisch zo belangrijk zijn dat niemand eromheen kan. Die doelstellingen moeten dringend gehaald worden. De spreker is tevreden dat alle gastsprekers erkennen dat de open ruimte vooral onder druk staat door gebruikers die er niet thuishoren.

Vlaanderen moet actieve landbouwers behouden die instaan voor lokale voedselproductie. Het gewest verliest actieve onafhankelijke familiale landbouwers aan andere spelers die de grond bewerken. Die evolutie is niet bevorderlijk voor de bodemkwaliteit. Kleine actieve landbouwbedrijven, de beste garantie voor de grondkwaliteit, hebben geen uitwijkmogelijkheden. Ze zitten ingeklemd tussen landbouw en natuur. Als een landbouwer zijn activiteit stopzet, verliest Vlaanderen kennis die generaties lang is opgebouwd.

Boeren leven in een openmarktsysteem. Ze vragen zich dus steeds af hoe ze het meeste uit hun grond kunnen halen. Net daarom is wetgeving die landbouwers kansen biedt om hun activiteit te blijven uitvoeren zo cruciaal voor landbouw in verstedelijkt gebied. Jonge landbouwers raken bovendien vaak gefrustreerd omdat ze geen toegang hebben tot de juiste gebruiksgronden in de juiste regio's. In 2022 zal de productiekost enorm stijgen, wat het belang van lokale voedselproductie nogmaals in de verf zal zetten.

Of individuele landbouwers nu vee, varkens of kippen houden, het ABS hecht er belang aan dat ze hun boterham kunnen blijven verdienen. Ecologische beperkingen, nieuwe technieken en het vergunningsbeleid zullen automatisch tot een afname van de veestapel leiden. De afbouw mag geen beleidsfetisj zijn.

Het is te kort door de bocht om ethische bezwaren te hechten aan de inrichting van biolandbouw in de tweede gordel. Elk systeem verdient zijn plaats in het agrarisch gebied. Vlaanderen telt uiteenlopende soorten landbouw- en natuurgebieden die erg verweven zijn. Het is gepast om daar trots op te zijn en de verwevenheid te versterken. Via inzet op ecosysteemdiensten en kennisoverdracht kunnen alle betrokken partijen hun onderlinge impact terugdringen.

6. Esmeralda Borgo (BioForum)

Esmeralda Borgo heeft de indruk dat de meeste deelnemers aan de vergadering het productiviteitsverschil tussen biologische landbouw en de gangbare landbouw hebben onthouden, terwijl de spreker dat verschil in haar presentatie net sterk genuanceerd heeft.

Jarenlang werk aan koolstofopbouw in de bodem en aan een gezondere bodembiodiversiteit mondt uit in productievere biolandbouw, getuige het vermelde Amerikaanse onderzoek dat al sinds 1981 loopt. Kunstmest is een snelle meststof. De biolandbouw gebruikt vooral trage meststoffen die mycorrhiza en ander bodemleven voeden. Dat bodemleven voedt op zijn beurt de planten. De productiviteit van gangbare landbouw mag dus nooit vergeleken worden met de productiviteit van een biobodem die nog maar net omgeschakeld is.

Bioboeren zijn vaak erg begaan met de toekomst van hun bedrijf en hun bodem, die ze in handen van biologische boeren willen houden. BioForum staat daarom mee aan de wieg van De Landgenoten, een coöperatie met hetzelfde doel.

Wat de ontwikkeling van een visie op landbouw betreft, schaaft de spreker zich achter het antwoord van Myriam Dumortier. Ecosysteemdiensten bepalen in elke regio welke vormen van landbouw gepast of nodig zijn.

Het eerder vermelde Leuvense metaforum brengt het driecompartimentenmodel steeds in verband met de afbouw van de veestapel. De bewoording 'veestapel afbouwen'

roept veel weerstand op, ook in de biosector. Men spreekt liever in termen van 'een transitie naar een meer grondgebonden veehouderij'. Dit zal vanzelf als gevolg hebben dat de omvang van de veestapel zal afnemen. Veel problemen zijn ontstaan bij de invoering van de mogelijkheid om mest af te voeren naar mestverwerking. De afschaffing daarvan zou al een stap vooruit zijn.

Mieke Schauvliege heeft goed begrepen dat BioForum noch van landsharing-land-sparing, noch van het driecompartimentenmodel voorstander is. Uitgaan van eco-systeemdiensten gaat verder dan het beschermen van zeldzame soorten. Die benadering buigt zich ook over de bescherming van oppervlakte- en grondwater of over de preventie van overstromingen en droogte. Voor elke plek moet apart bekeken worden welke ingrepen het meest geschikt zijn.

Leo Pieters vroeg of de vertegenwoordigde verenigingen onderling konden overleggen. Zulk overleg heeft al vaak plaatsgevonden, in het kader van verschillende landbouwdossiers. Een probleem is dat elk milieuprobleem telkens apart wordt benaderd: denk aan het MAP, de PAS, de problematiek inzake enterische emissies. Dat leidt telkens tot end-of-pipemaatregelen die de boeren telkens opnieuw op kosten jagen. 'Bio' is echter een systeembenadering waarbij verschillende zaken tegelijkertijd in rekening worden gebracht. Door elk dossier apart te bekijken, wordt die systeembenadering onvoldoende gewaardeerd.

De spreker beveelt ook aan om gebiedsgericht rond de tafel te gaan zitten met alle belanghebbenden. Bijvoorbeeld in Schiermonnikoog kreeg een groep van acht boeren te horen dat enkele landbouwers hun activiteit moesten stopzetten vanwege een te grote uitstoot met impact op het omliggende natuurgebied. Op basis van een voorafgaande omgevingsanalyse hebben ze een oplossing uitgedacht die gepaard ging met een ander verdienmodel: minder bulkproductie, meer korte keten. Dankzij hun inzet kunnen ze alle acht blijven boeren. Zulke bottom-upprojecten zijn uitstekende voorbeelden van goed beleid.

In verband met de ethische wenselijkheid sluit de spreker zich aan bij de opmerkingen van Myriam Dumortier. De ethische discussie over biologische landbouw in buffergebieden, de onterechte aanname dat biolandbouw per definitie minder productief is en het feit dat velen alle vormen van biolandbouw over een kam scheren, versterken het polariserende effect van compartimentenmodellen.

Mieke Nolf hamert er terecht op dat problemen aan de bron moeten worden aangepakt. Ruimtelijke ordening alleen zal niet volstaan.

Aan Bruno Tobback legt de spreker uit dat ook bioboeren weleens klagen over de zin en onzin van subsidievoorwaarden. Een bioboer die zijn knotwilgen te kort geknot had, raakte onlangs zijn subsidies kwijt en mag zelfs geen stagiairs meer begeleiden. Een kleine en herstelbare fout heeft soms enorme gevolgen.

7. Frederik Mollen (Natuurpunt)

Frederik Mollen bevestigt aan Steven Coenegrachts dat Natuurpunt met buffers werkt. De huidige landbouw overschrijdt de ecologische grenzen van de planeet. Problemen worden het best aan de bron aangepakt, maar Natuurpunt is daartoe niet bij machte. Zolang overheidsbeleid uitblijft, moet de vereniging het dus stellen met de buffers. Evident is dat niet, want de eigendomsrechten van Natuurpunt stoppen aan de grenzen van de percelen die de organisatie bezit. Daarom wordt er een beroep gedaan op de vrijwillige medewerking van landbouwers. Ondanks steun van de VLM is deze buffervorm een model dat niet overal ingezet kan worden.

Natuurpunt heeft met zeven- à achthonderd landbouwers gebruiksovereenkomsten afgesloten die losstaan van de bufferzones. Het gaat om samenwerkingsovereenkomsten

om pure natuurgebieden te beheren. Dat lukt niet voor alle natuurtypes, maar gaat bijvoorbeeld prima voor soortrijke graslanden. In ieder geval gaat Natuurpunt actief op zoek naar samenwerkingsverbanden, getuige het project van het ABS en Natuurpunt 'Boer zoekt natuur, natuur zoekt boer'.

Aan Mieke Schauvliege antwoordt de spreker dat het niet realistisch is om het driecompartimentenmodel op heel Vlaanderen toe te passen. Op heel lokaal gebied zou het toegepast kunnen worden, maar is dat wel wenselijk? Natuurpunt ziet eerder heil in de compartimentering van de 'systema naturae' en vooral in een gelaagd model dat meerdere ecosysteemdiensten toelaat.

Voor de grondendeal geldt hetzelfde. De ruil kan deel uitmaken van een uitgebreidere instrumentenkoffer. De uitwerking van het Sigma-plan is een uitstekend voorbeeld. Landbouwers die door dat plan grond verliezen, moeten in ruil andere grond aangeboden krijgen.

Kleinschalige grondendeals zijn een optie, maar Natuurpunt heeft slechte ervaringen met grotere ruilverkavelingen zoals die in Gooik. De daarbij beloofde verdubbeling van natuurgebied wordt niet gehaald, veel kleinere natuurelementen zoals houtwallen verdwijnen. De Raad van State heeft de nuttigverklaring van de ruilverkaveling in Gooik ook vernietigd.

In verband met het indijken van zonevrije bestemmingen in agrarisch gebied verwijst de spreker naar het eindrapport van de taskforce Bouwshift. Een besluit uit 2003 regelt de zonevrije functiewijzigingen. Een aanpassing van dat besluit is dus een logische eerste stap. De handhaving van ruimtelijke ordening laat bovendien te wensen over.

Natuurpunt wil niet vasthouden aan de cijfers voor harde bestemmingen in de bestaande ruimteboekhouding en vraagt een actualisatie. De bestaande boekhouding voorziet in een status quo voor de harde bestemmingen wonen en industrie. Om het ruimtebeslag binnen te perken te houden, moet daar volgens de taskforce Bouwshift dringend verandering in komen. Maar liefst 30.000 hectare grond moet geneutraliseerd worden om de bouwshift te realiseren. Dat betekent dat de oppervlakte aan harde bestemmingen met evenveel hectare moet afnemen. Deze gebieden kunnen ter beschikking van natuur en landbouw worden gesteld. Het biedt Vlaanderen een kans om tegemoet te komen aan de Europese doelstelling van 30 procent natuurgebieden, zonder aan de huidige landbouwoppervlakte te hoeven knagen.

8. Jos Ramaekers (Natuurpunt)

Jos Ramaekers legt uit dat de EU er met de Green Deal naar streeft om klimaat-neutraal te worden. De landbouw kan heel wat CO₂ en zodoende ook water opslaan. Natuurpunt twijfelt echter of het driecompartimentenmodel de goede oplossing is als in een van de drie compartimenten een vorm van landbouw mag worden bedreven die geen rekening hoeft te houden met andere vormen van landgebruik of ecosysteemdiensten.

Het GLB probeert de achteruitgang van de biodiversiteit tegen te gaan. Het landbouwgebied heeft zijn eigen biodiversiteit die niet verbeterd kan worden door natuurgebieden uit te breiden. Patrijzen, veldleeuweriken, hamsters en andere dieren hebben de landbouw nodig, maar dan wel een landbouw die een gezonde biotoop biedt. Het is onduidelijk of het driecompartimentenmodel daartoe zal bijdragen. Ook in zone 3 zou namelijk een voldoende hoge natuurkwaliteit gehaald moeten worden.

Het GLB bestaat uit drie types maatregelen en voorschriften. De zogenaamde conditionaliteit waar landbouwers altijd aan moeten voldoen om van steun te kunnen

genieten, omvat vanzelfsprekende goede landbouwpraktijken. De ecoregelingen moeten toelaten om de basisnatuurkwaliteit enigszins op te krikken. Tot slot zijn gebiedsgerichte beheersovereenkomsten op de meest kansrijke plaatsen het neusje van de zalm. Het driecompartimentenmodel valt moeilijk af te stemmen met het huidige GLB.

De Europese biodiversiteitsstrategie heeft tot doel om een echt natuurnetwerk te maken. De verbindingen tussen natuurkernen stellen een zekere natuurkwaliteit voorop. Het scheidingsmodel is dus ook op dit vlak niet bevorderlijk.

9. Mieke Nolf en Marjolijn Claeys (VRP)

Mieke Nolf benadrukt dat de bouwshift een echte prioriteit is. Uiteraard moet de uitwerking daarvan samengaan met milieu- en duurzaamheidsmaatregelen in de landbouw.

Marjolijn Claeys treedt Frederik Mollen bij. Dankzij de bouwshift zou 30.000 hectare tussen natuur en landbouw kunnen worden verdeeld.

Mieke Nolf is het ermee eens dat de uiteenlopende doelstellingen allemaal open ruimte nodig hebben, maar dat hoeft niet tot ruimtebeslag te leiden. 'Ruimtebeslag' wordt gedefinieerd als ruimte waarin biofysische systemen niet kunnen werken, bijvoorbeeld omdat er een gebouw op staat of omdat er zeer intensieve landbouw wordt bedreven.

De spreker stuurt aan op een paradigmawissel. Veel belangrijker dan bestemmingen is de vraag hoe alle betrokken partijen de biofysische systemen in stand kunnen houden. Die benadering inspireert meer dan de kwantitatieve kijk van de ruimteboekhouding. In het driecompartimentenmodel is deze insteek te weinig vertegenwoordigd.

De eerste stap is om het Departement Landbouw en Visserij en het Departement Omgeving samen te zetten en op te dragen om samen na te denken over een ruimtevisie op landbouw en hoe ze een proces naar gebiedsgerichte differentiatie in deze visievorming zullen vormgeven. De landbouwsector kan vanuit de landbouwbedrijven regio per regio een analyse maken op basis van hun toekomstperspectieven, de economische, milieu- en klimaatuitdagingen en de sterktes en kansen, dit in relatie tot de omgeving. In combinatie met de perspectieven van andere sectoren en toekomstige generaties kan zo een gezamenlijke visie worden uitgedacht.

De onderzoeksinstellingen kunnen een bijdrage leveren. De grote afwezige bij de hoorzitting is het ILVO, dat uitstekend onderzoek levert naar de raakvlakken tussen landbouw en natuur. Ook de KU Leuven bezit heel wat expertise.

Marjolijn Claeys voegt daaraan toe dat de visies op landbouw en ruimte tegelijkertijd moeten worden uitgedacht. Er is nood aan een ruimtelijke visie op landbouw die om samenwerking tussen de departementen vraagt, dus ook het Departement Landbouw en Visserij. De landbouw is een economische sector waarin het individuele ondernemerschap niet beknot mag worden. Daarom is de sector zelden te vinden voor een algemene opgelegde visie.

Toch betoogt de spreker dat de sector gebaat zou zijn bij het opstellen van een eigen ruimtelijke visie op landbouw. De open ruimte wordt immers gedeeld met andere partners die doelstellingen proberen te behalen. Doordat de landbouw geen eigen visie of doelstellingen kan aanbieden als alternatief voor de doelstellingen van andere sectoren, worden landbouwers steeds in een defensieve houding geduwd. De schrik voor het beknotten van de individuele landbouwer bereikt dus het tegenovergestelde effect.

Mieke Nolf geeft aan dat het moeilijk wordt om een compartimentenmodel uit te werken in een regio als Vlaanderen waar elke vierkante centimeter ergens voor gebruikt wordt. Tegelijkertijd biedt het versnipperde Vlaanderen kansen om een korteketenmodel uit te werken, precies omdat de landbouw zo dicht bij de woongebieden bedreven wordt. De vereniging Architecture Workroom Brussels zegt hierover: "Don't ask what farmers can do for the city, ask what the city can do for farmers." Scholen in stadskernen kunnen hun leerlingen bijvoorbeeld lokaal eten voorschotelen.

Er moeten dus ook andere beleidsdomeinen betrokken worden bij het herstel van de verhouding tussen stad en platteland.

Een breed draagvlak is belangrijk, maar de creatie daarvan mag niet gepaard gaan met afgezwakte politieke ambities. De lat moet overal even hoog blijven liggen. Een draagvlak ontstaat door de manier waarop ambities gerealiseerd worden. De procesvoering is dan ook zeer belangrijk.

Eigen aan de vaak dominante rechtszekerheidsbenadering is dat de rechten van het individu in de kijker geplaatst worden. Als die oefening voor elk individu herhaald wordt, ontstaat een lappendeken van rechten in plaats van een algemeen kader. Hoe verhoudt de ideale toekomst voor de samenleving zich tot het toekomstperspectief van een individu? Het blijft een moeilijke afweging.

Procesbegeleiders spelen een belangrijke rol om een duidelijke Vlaamse visie te ontwikkelen en er helder over te communiceren. Zo weet iedereen waar hij aan toe is en ontstaat er een vertrouwensrelatie. Een procesbegeleider bij de VLM gaf aan dat rechtszekerheid vaak pas aan bod komt als het proces al scheefgelopen is. Goed overleggen over knelpunten en doelstellingen is dus een efficiënte manier om problemen te voorkomen.

Marjolijn Claeys zegt dat Tinne Rombouts ervan uitgaat dat buffers gebruikt worden om de negatieve impact die verschillende betrokken partijen op elkaar hebben, te verminderen. De VRP pleit net voor een positieve wederzijdse impact. Die kan bereikt worden door samen te werken. Er is een Vlaams kader van ambities en visies nodig.

Mieke Nolf antwoordt aan Stijn De Roo dat er wel degelijk proefprojecten lopen in andere Europese landen. Het ILVO houdt de vinger aan de pols. Deense onderzoekers en landbouwers hebben samen een living lab opgericht waarin ze de ruimtelijke ontwikkelingen in de regio bestuderen. Landbouwparken zijn bijzonder interessant, ook in het versnipperde Vlaanderen. Ze komen tegemoet aan de behoeften van landbouwers en stadsbewoners. In Duitsland en Spanje zijn er enkele goede voorbeelden.

Aan Bruno Tobback legt de spreker uit dat de torenhoge prijzen van landbouwhoeves het gevolg zijn van zonevreemde mogelijkheden. Als grond verkocht kan worden voor dure woonfuncties, dan gebeurt dat ook.

De Vlamingen moeten in goed verbonden kernen gaan wonen, op plaatsen met een goed mobiliteits- en voorzieningenaanbod. De samenleving mag niet blijven opdraaien voor riolering, bestrating en andere infrastructuurwerkzaamheden gerelateerd aan zonevreemde bestemmingen. Het beleid van de bebouwde ruimte en het openruimtebeleid zijn twee kanten van dezelfde medaille. Er is nood aan meer sectoroverschrijdende plannen. De bouwshift komt er niet vanzelf, besluit de spreker.

IV. Aanvullende opmerkingen van de parlementsleden

Tinne Rombouts merkt op dat haar vraag over planningsprocessen en rechtszekerheid werd herleid tot een individuele situatie. De overheid legt doelstellingen vast voor verschillende sectoren die een plek krijgen in het landschap. Het is haar bezorgdheid dat er bij lokale procesvoering oplossingen moeten gevonden worden voor iedereen die bij dat proces betrokken is. Procesbegeleiders beweren vaak dat ze voor iedereen een goede oplossing gevonden hebben als ze eenmaal een breed draagvlak hebben gecreëerd, maar dat klopt niet helemaal. De afwegingen die sector per sector gemaakt moeten worden, worden niet altijd evengoed in beeld gebracht. Hoe garandeert Vlaanderen rechtszekerheid voor elke betrokken partij? Er moet een helder Vlaams kader worden uitgewerkt.

Bruno TOBBACK,
waarnemend voorzitter

Piet DE BRUYN,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Boerensyndicaat
AGNAS	afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur
ANB	Agentschap voor Natuur en Bos
BRV	Beleidsplan Ruimte Vlaanderen
GLB	gemeenschappelijk landbouwbeleid
GRUP	gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan
Iddri	Institut du développement durable et des relations internationales
ILVO	Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek
INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
LULUCF	land use, land use change and forestry
MAP	mestactieprogramma (ook wel: mestactieplan)
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
RSV	Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
VCRO	Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening
VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VN	Verenigde Naties
VRP	Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning
VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten